

AZ EUROSZKEPTICIZMUS ARCAI

Szerkesztő: Tóth Csaba

AZ EUROSZKEPTICIZMUS ARCAI

A 2014-es Európai Parlamenti választások eredményeképp érezhetően erősödött az euroszeptikus pártok parlamenti jelenléte: az euroszeptikus frakció maga is több fővel alakult meg, mint az előző ciklusban működött, de a frakción kívül is számos, az európai unióval kritikus képviselők ülnek a függetlenek között. A frakcióalapítás körüli viták – illetve a Szabadság és Közvetlen Demokrácia Európája képviselőcsoportjának megszűnése majd újjáalakulása egyértelműen rámutatott: az euroszeptikus pártok korántsem egységesen ítélik meg az EU helyzetét és a megoldási javaslatok is különböznek.

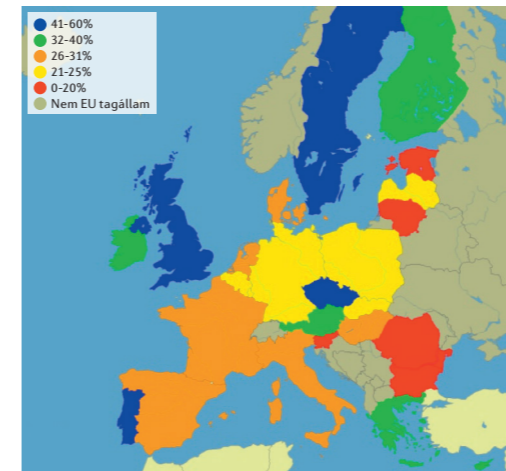
Nem csak a pártok felől közelítve tűnik bonyolult és összetett jelenségnek az Európai Unióval kapcsolatos kritikus attitűd: a választók politikai véleményei legalább ilyen sokszínű, olykor látszólag nehezen összeegyeztethető mozaikból áll össze. A Republikon Intézet kutatásának a célja, hogy empirikus adatelemzés segítségével, módszertani megalapozottsággal írja le és magyarázza meg az euroszepticismust, mint politikai attitűdöt. Elemzésünk során bemutatjuk, hogy, milyen aspektusai vannak az Európai Unióval szembeni érzéseknek, melyek mind-mind összetevői az erősödő euroszepticismusnak. A Republikon Intézet által létrehozott Euroszepticismus-index segítségével egyrészt leíró módon jellemezzük az Európai Unió tagországainak társadalmát, ezt követően pedig magyarázómodellek segítségével megválaszoljuk, mely demográfiai szempontok és politikai vélemények vezetnek erősebb euroszepticismushoz és melyek járnak együtt az Uniót támogató attitűddel. Mindehhez az Eurobarométer kutatásait vettük alapul: ez egyedülálló lehetőséget teremt arra, hogy több éves időtávlatból tudjunk tekinteni az adatokra és ne csak pillanatképet kapjunk az EU-ról alkotott vélemény kapcsán. Az elemzésben elsősorban a 2010 és 2013 közötti időszakot vizsgáltuk, de a válság hatásának értelmezése miatt kitekintő jelleggel egészen 2006-ig visszamenőleg használtunk fel adatokat.

Az elemzés során külön megvizsgáltuk az EU jelenlegi megítélését, a jövőbeli kilátásokat, az EU iránti bizalmat, valamint néhány konkrét, szakpolitikai területtel kapcsolatos vélekedést – majd ezen indikátorok bevonásával alkotuk meg az euroszepticismust mérő változónkat. E szempontok önálló elemzése rámutat az euroszepticismus rétegeire: a leginkább euroszeptikus országok esetén a társadalom jelentős része minden szempontból kritikus az EU-val – ez jellemző például az Egyesült Királyságra vagy a görög és portugál társadalomra. Más országok – így a balti államok vagy Románia – jellemzően több szempontból is kedvezően és optimistán tekint az Európai Unióra. Számos országban ugyanakkor kettősségeket látunk: az alapvetően elégedett és optimista dán társadalom kevésbé támogatja a további együttműködéseket, az EU-ban kifejezetten bízó magyar társadalom viszont messze az átlag felett borúlátó az Unió jövőjét illetően.

Az adatok tanulsága szerint EU-val kapcsolatos negatív érzések 2009-2010 körül erősödtek meg – ekkor ugrásszerűen nőtt a pesszimisták és bizalmatlanok aránya. Az azóta eltelt időszakban a bizalom enyhén csökkent, ám az EU jövőjét illetően enyhe korrekciót látunk, ám az euroszeptikus attitűd továbbra is az európai társadalom közel harmadára jellemző. A 2013-as adatok alapján a legnagyobb arányban az angol, a svéd és a portugál társadalomban találhatóak euroszeptikusok, míg az észti, litván és román társadalomban a legkisebb az arányuk. A közép-kelet-európai országok esetén Csehország a kiugró kivétel, ahol a negyedik legmagasabb euroszeptikus-arányt látjuk. Ami Magyarországot illeti, a 2013-as adatok szerint hazánk továbbra is a régió második leginkább euroszeptikus országa.

Az euroszeptikus attitűd magyarázatát lineáris regresszió segítségével magyaráztuk: ez a módszer alkalmas arra, hogy több hatást egyszerre, egymás figyelembe vételével teszteljen. Ezek alapján azt mondhatjuk, hogy a rendszeres anyagi gondokkal küzdők, az idősebbek, az EU demokratikusságával elégedetlenek számottevően vallanak az EU-val szembe fordított attitűdöt. A magas végzettség, a magasabb társadalmi státusz, a politikai intézményekben bízók ugyanakkor inkább kedvezően tekintenek az EU-ra. A magyarázó modell szerint azok, akik tájékozottabbak az EU-

val kapcsolatban, azok szintén kevésbé az euroszeptikus álláspont felé tendálnak – ez a hatás ráadásul az oktatáson „felül” jelentkezik, azaz nem a magas végzettséggel jár együtt, hanem attól függetlenül is van hatása. Végül a modell szerint támogatottabbak lesznek az EU-val kapcsolatban azok az állampolgárok, akik saját országukban elégedetlenek a demokráciával – vélhetően körükben érvényesül az a hatás, hogy Brüsszeltől várják a segítséget azokra a problémákra, amiről a hazai környezetben nem bírnak változtatni.

Mindezek alapján az euroszeptikus attitűd fő oka az EU demokratikus deficitje, az uniós demokráciával való elégedetlenség az egyik legerősebb hatás. Ezen túlmenően a gazdaságpolitikai együttműködésekre – azaz a szabályozottabb tagállami politikára – vonatkozó javaslatok elutasítása is szorosan együtt jár az euroszeptikus állásponttal, ami egyfajta szuverenitással összefüggő euroszeptikus álláspontot jelenít meg. A legfontosabb egyéni hatás ugyanakkor a jövedelmi helyzettel függ össze: a rossz anyagi helyzetben lévő állampolgárokra jellemző euroszeptikus attitűd vélhetően a gazdasági válság következménye is: míg van, aki számára a kiutat a szorosabb együttműködés jelentené, az állampolgárok többségének erős élménye lett, hogy az EU nem volt képes megvédeni őket a válság hatásaitól.

1. ábra: Euroszeptikusok aránya az Európai Unió országaiban (2012)

FACES OF EUROSKEPTICISM

Abstract

In the European Parliamentary elections of 2014 euroskeptic parties gained significant political momentum. This manifested both in the growing number of members of the euroskeptic group as well as an increase in members of the European Parliament that are independent and have sharply critical views of the EU. However, both the collapse and the subsequent restoration of the Europe of Freedom and Direct Democracy group was a testament to the fact that the different euroskeptic parties have differing opinions about the European Union and different solutions as well. This is not surprising, since the voters themselves do not share uniform views about the faults of the EU and these diverse opinions are hard to reconcile.

Our report aims to describe and explain euroskepticism as a political attitude with the help of empirical data analysis. We are going to display the different aspects of the concerns about the European Union which all contribute to the growing euroskepticism. With the Euroskepticism-Index developed by Republikon Institute we categorise the societies of the member states of EU in terms of attitudes towards the EU, afterwards with explanatory modelling tools we determine which demographic aspects and political opinions lead to stronger euroskepticism and which ones lead to the support of the European Union. The Eurobarometer surveys, on which we base our findings, present an opportunity to observe the data about opinions on the EU in a multi-year perspective. Our analysis mostly focuses on the period of 2010-2013 but there are outlooks to 2006 and onward to understand the effects of the crisis on the examined phenomena. During the analysis of data we studied the current opinions on the EU the trust in its institutions, expectations

for its future and opinions on policy matters. With the inclusion of these indicators we created our variable for measuring euroskepticism. The studying of these points of views indicates the layers of euroskepticism: in the cases of the mostly euroskeptic countries the majority of society is critical of the EU in every aspect, which is typical of the United Kingdom, the Greek and Portuguese societies. Other countries like the Baltic States or Romania are characteristically more optimistic about the EU. On the other hand, many countries seem to be double-faced, like the Danish society, which is optimistic and satisfied but does not support further cooperation; or the Hungarian population which trusts deeply in the EU, and yet it is outstandingly gloomy about its expectations for the future of the union.

Based on the data, negative feelings towards the European Union strengthened between 2009 and 2010, when uncertainty and pessimism rose exponentially. Since then some improvement can be observed in terms of the future outlook, but almost a third of European society still remains sceptical towards the EU. Based on the dataset of 2013 countries with the most prominent euroskepticism are the United Kingdom, Sweden and Portugal, while Estonian, Lithuanian and Romanian societies are the least skeptical. The exception in the Central and Eastern European region is the Czech Republic, which has the fourth most euroskeptic society. In regards to Hungary, according to the Eurobarometer of 2013 our country remains the second most euroskeptic in the region.

És általánosságban véve nagyon pozitív, inkább pozitív, semleges, inkább negatív, vagy nagyon negatív kép él Önben az Európai Unióról?

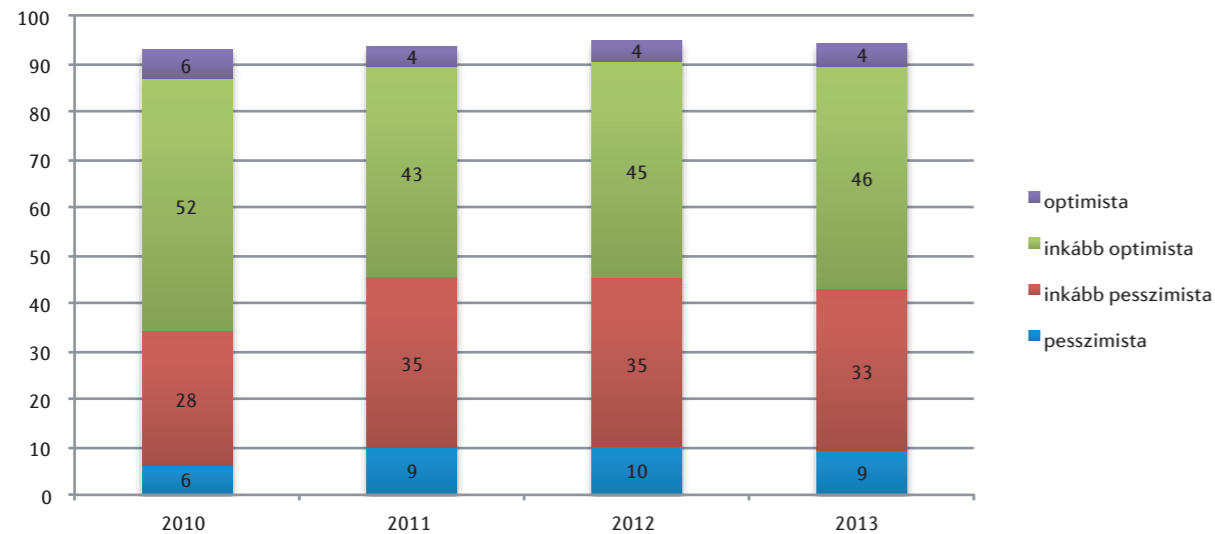
2. ábra: Az EU jelenlegi képének megítélése, 2010-2013

Az első indikátor, amit az Európai Unióhoz való viszony vizsgálatához bevontunk, az EU jelenlegi megítélése. Négy év alatt érezhetően nőtt a negatív EU-képpel rendelkezők aránya és ezzel párhuzamosan csökkent a kedvező megítélés aránya is. Míg 2010-ben 20 százalék ítélte negatívan az aktuális helyzetet, addig 2013-ban már 28 százalék, ami negyven százalékos emelkedés. Emellett a 38 százalékos kedvezően nyilatkozó 31 százalékra csökkent.

Érdekes ugyanakkor látni, hogy bár a negatív fordulat egyértelmű, kismértékben még a 2013-as adatfelvétel során is a pozitív képpel bírók többen voltak, mint a negatívok (31-28 arányban) – míg a válaszadók relatív többsége, mintegy negyven százaléka se negatívan, se pozitívan nem ítélte meg az EU-t. Az elmúlt nyolc év során tehát a negatívan viszonyulók sosem előzték meg az EU-t alapvetően pozitívnak ítéelőket.

Tény ugyanakkor az is, hogy 2010 előtt egyértelmű volt a kedvező képpel rendelkezők első helye: megelőzve azokat is, akik a köztes, semleges opciót választották. A 2009-2010 környékén bekövetkezett kedvezőtlen fordulat az EU megítélése kapcsán tehát valós, ám a nyilvánvaló zuhanást követően az elmúlt években stabilizálódni látszik.

Az Európai Unió jövőjével kapcsolatban Ön nagyon derűlátó, eléggé derűlátó, eléggé borúlátó vagy nagyon borúlátó?

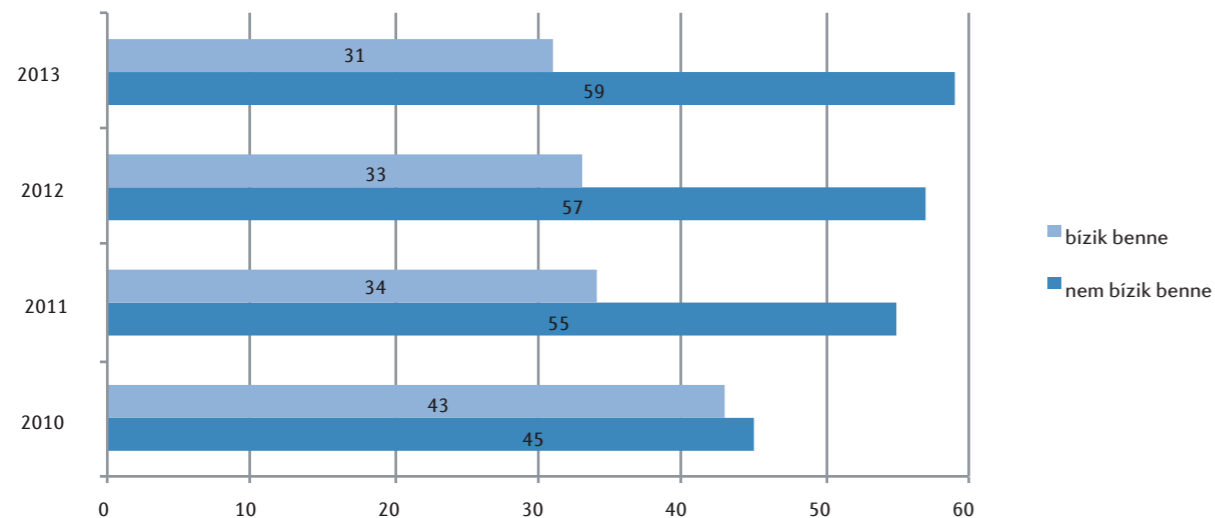
3. ábra: Az EU jövőjének megítélése, 2010-2013

Az Európai Unió jövőjének megítélése, ami a második bevont indikátor, szintén azt mutatja, hogy 2010 és 2011 között egyértelműen erősödtek az EU-val szembeni negatív érzések: nem csak a jelenlegi megítélés, de az EU jövőjét illetően is megnőtt a borúlátók aránya.

2010 és 2013 között egyértelműen erősödött a pesszimista vélemény, 34 százalékról 43 százalékra – mintegy negyedével többen gondolták tehát a 2013-as adatfelvétel idején, hogy az EU jövője optimizmusra adhat okot. 2010-ben a derűlátók előnye egyértelmű volt: 58 százaléknál optimistával szemben csak 34 százalék volt a pesszimisták aránya. 2011-12 között a két csoport szinte összeért: 48/49 százaléknál optimista állt szemben a 46/45 százaléknál pesszimistával – ami ugyanakkor azt is jelenti, hogy a relatív többség végig az optimista álláspontot jelenítette meg. Míg az EU jelenlegi megítélése 2011 és 2013 között stabil volt, addig a jövőbeli kilátások esetén némi javulást látunk.

A 2013-as adatfelvételben újra abszolút többségbe kerültek az optimisták (51 százalék), és kismértékben csökkent a pesszimisták aránya (43 százalék), ám ezzel együtt is előnyük elmarad a 2010 előtti időszaktól – akkor a derűlátók az európai társadalom mintegy kétharmadát tették ki. Mindez azt mutatja, hogy az EU megítéléséhez hasonlóan bekövetkezett egy egyértelmű törés 2009-2010 környékén, ám míg az EU jelenlegi képének megítélése ezt követően stagnált, addig a jövőt illetően némiképp nőtt az optimisták aránya a pesszimistákkal szemben.

Most azt szeretném megkérdezni Öntől, hogy mennyire bízik Ön a következő intézményekben: Európai Unió?

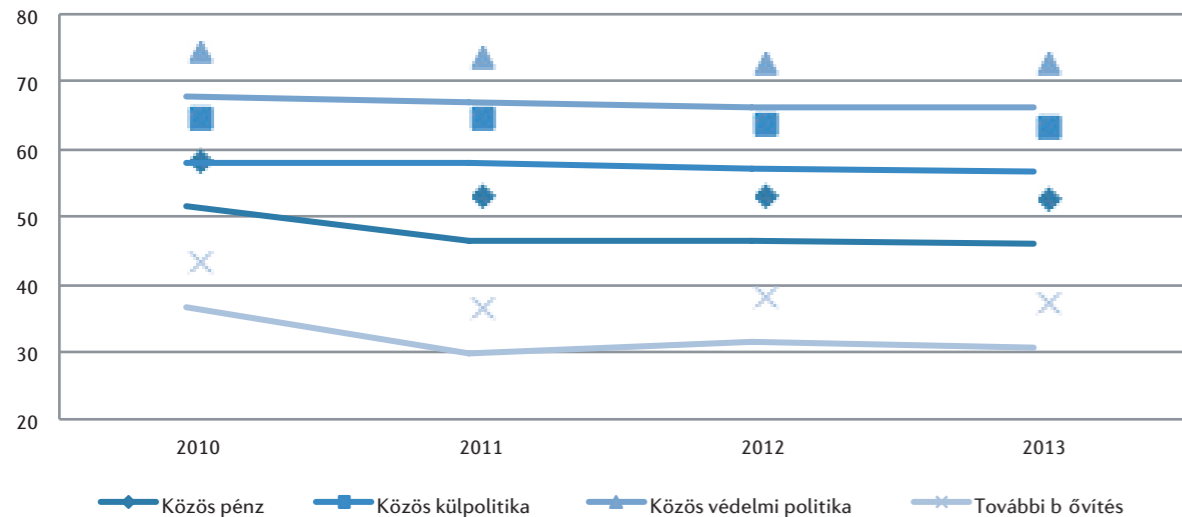

4. ábra: Bíz-e az Európai Unióban? 2010-2013

Az Eurobarométer során számos politikai intézmény bizalmi indexét mérik – az euroszkepticizmus megértéséhez és leírásához az Európai Unióba, mint intézménybe vetett bizalmat használtuk. Jól látható, hogy a 2010 és 2011 között ebből a szempontból is nőtt az EU-val szembeni ellenérzés: a jelenlegi kép és a kilátások megítéléséhez hasonlóan a bizalom is romlott: 45 százalékról 55 százalékra. A bizalmatlanság ráadásul nem állt meg és nem került sor a kilátások kapcsán látott korrekcióra – 2013-ig fokozatosan nőtt a bizalmatlanok aránya.

Az Európai Unió nagyon komoly bizalmi problémákkal néz szembe: míg jelenlegi megítélése és jövőbeli kilátásai kapcsán (enyhe) többségben vannak az optimisták, az intézmény egészét tekintve közel kétszer annyian bizalmatlanok az EU-val szemben, mint amennyien bíznak benne.

Érdemes ugyanakkor azt is megjegyezni, hogy részben egy általános intézményi bizalmi válságról van szó: az EU-val szembeni bizalmatlanság mellett csökkent a nemzeti parlamentekbe és nemzeti kormányokba vetett bizalom is. A bizalomvesztés többé-kevésbé párhuzamosan játszódott le, így az EU iránti bizalom mindvégig megelőzte a nemzeti kormányok felé közvetített bizalmat (2013-ban az EU-ban 31, a nemzeti kormányokban 25 százalék bízott).

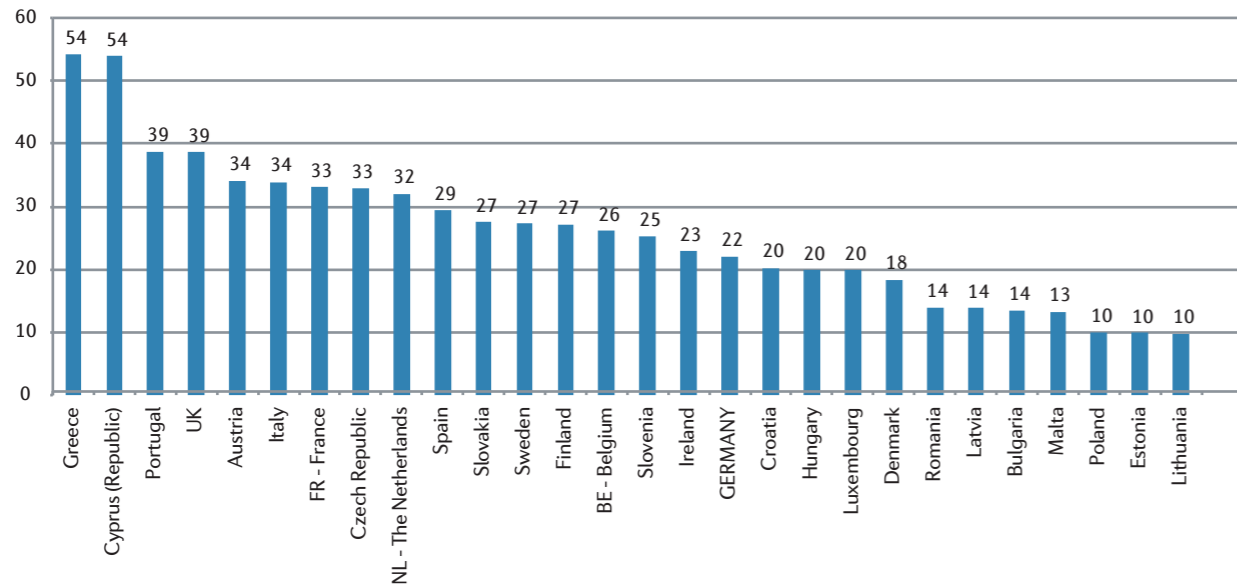
5. ábra: Szorosabb együttműködés szakpolitikai területeken, illetve a bővítéssel kapcsolatban – támogatói arányok

Ellentétben az általános és jövőbeli megítéléssel – vagy épp az intézményi bizalommal – a konkrét szakpolitikai együttműködések megítélése kifejezetten stabil maradt a 2010-2013 közötti időszakban. A 27 tagállam közös külpolitikáját az európai állampolgárok kétharmada, a közös honvédelmének és biztonságpolitikáját közel háromnegyedük támogatta, évtől függetlenül. A gazdasági együttműködést és a közös fizetőeszköz támogatottsága mutat egy kisebb csökkenést, de jóval kisebb, mint amit az attitűd-jellegű kérdéseknél láttunk. Mindhárom szakpolitikai területen a válaszadók abszolút többsége az együttműködés mellett tette le a voksát.

A bővítés kérdése némiképp eltér: egyrészt a többség már 2010-ben is inkább ellenezte (43 százalék támogatta csak) – másrészt a támogatók aránya némiképp csökkent is az évek során. Jól látszik ebből, hogy eltér a már jelenlegi tagállamok szorosabb együttműködésére vonatkozó vélemény és az Európai Unió újabb országokkal való bővítése – hasonlóképp, ahogy az EU-val elégedetlen állampolgárok sem mindannyian támogatnák országuk kilépését.

Mi a véleménye a következő kijelentésekkel kapcsolatban? Támogatja / Ellenzi?

1. Európai Gazdasági és Monetáris Unió egyetlen közös fizetőeszközzel, az euróval
2. Az Európai Unió 27 tagállamának közös külpolitikája
3. Az Európai Unió tagállamainak közös honvédelme és biztonságpolitikája
4. Az Európai Unió további bővítése, hogy a következő években más országok is tagok legyenek

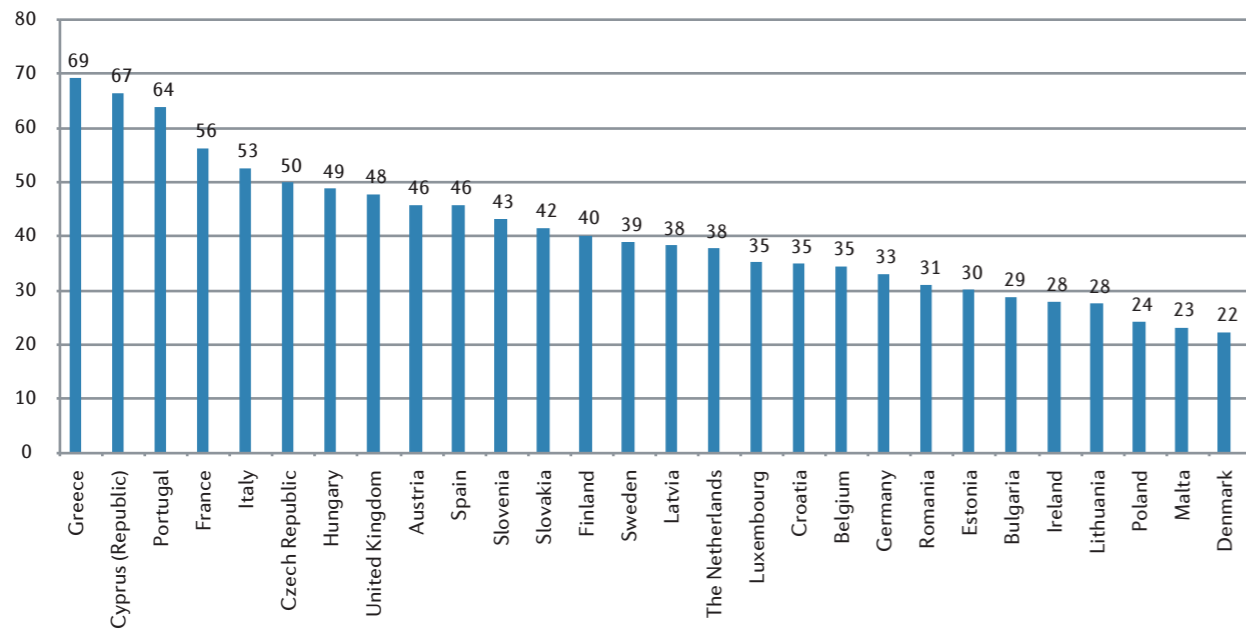

6. ábra: Az Európai Uniót negatívan látók aránya országoként, 2013

Míg a teljes uniós társadalomban a helyzetet negatívnak ítélik aránya 28 százalék, a tagállamok között jelentős különbséget látunk: a görög társadalomban öt és félszer annyian látják kedvezőtlennek az EU képét, mint a sor másik végét jelentő litván, észt vagy lengyel társadalomban.

A 2013-as felmérés során a 2004 után csatlakozott államokra – elsősorban Csehország kivételével – sokkal kevésbé jellemző, hogy negatívan látnák az EU-t, fokozottan igaz ez a balti országokra. Litvánia és Észtország a legalacsonyabb aránnyal áll a lista végén, de Lettországon is csak 14 százalék azok aránya, akik inkább negatívan ítélik meg az EU-t.

Magyarországon ez az arány (20 százalék) valamivel magasabb, de így is bőven az uniós átlagot jelentő 28 százalék alatt van. Régiós helyzetünket tekintve sem számítunk negatívnak, hiszen Szlovénia, Szlovákia illetve a már említett Csehországban is magasabb a negatívan ítélik aránya – Romániában és Lengyelországban viszont számottevően alacsonyabb.

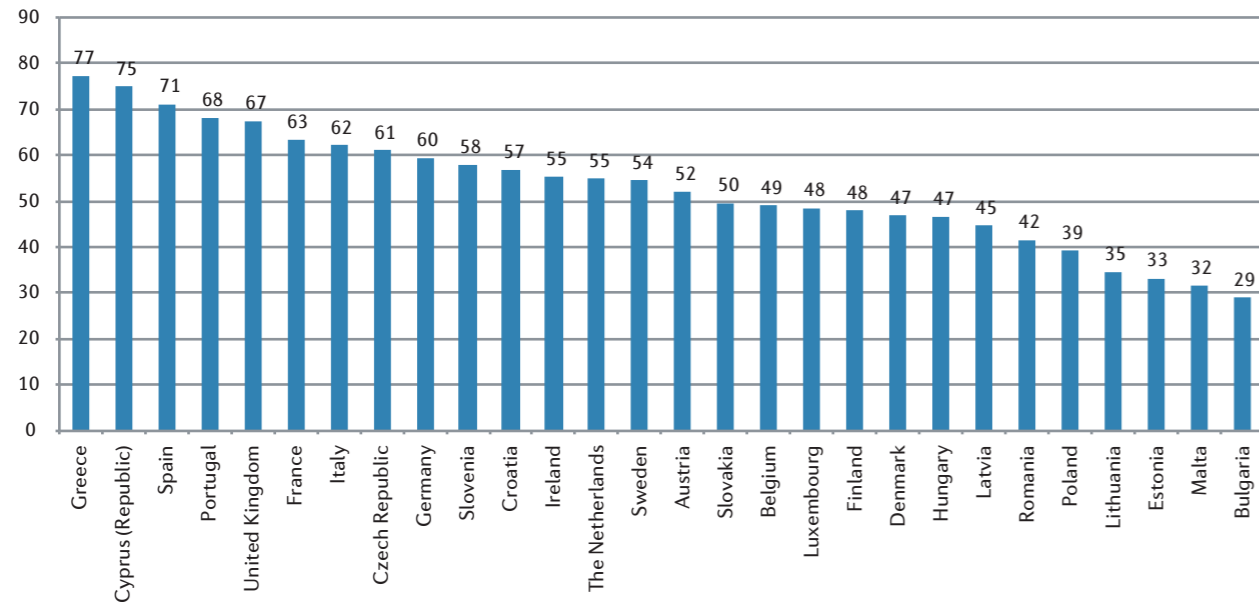

7. ábra: Az EU jövőjét pesszimistán látók aránya országonként, 2013

Hasonlóképpen az EU jelenlegi megítéléséhez, az Unió jövőjével kapcsolatos vélemények is jelentősen különböznek tagállamonként. A legtöbb pesszimistát – ahogy a legtöbb negatívan vélekedőt is – Görögországban, Cipruson és Portugáliában találtuk a 2013-as adatfelvétel során. A legkevesebb borúlátó Dániában, Máltán és Lengyelországban van.

Bár a lista eleje, a leginkább pesszimista országokkal, nagyjából megegyezik az EU-t jelenleg negatívan látókkal, közel sem egyértelmű az együttjárás, sőt bizonyos országok helyezése alapvetően eltér. A legkevésbé negatív balti államok közül például Lettországon jóval többen vannak a borúlátók, mint az várható lett volna: 38 százalékos arányuk megközelíti az EU-átlagot (43 százalékot).

Jó példa hazánk is: Magyarországon az átlagnál jóval kevesebben voltak, akik negatívan látják az EU-t jelenleg, a pesszimisták ugyanakkor már átlag fölötti arányban vannak (49 százalék). Magyarország egyike annak a nyolc országnak, ahol a borúlátók száma meghaladja a derűlátókéét. Magyarország ezzel a 49 százalékos aránnyal lényegében Csehországgal áll egy szinten – a régió leginkább pesszimista országai vagyunk, ha az EU jövőjéről van szó.

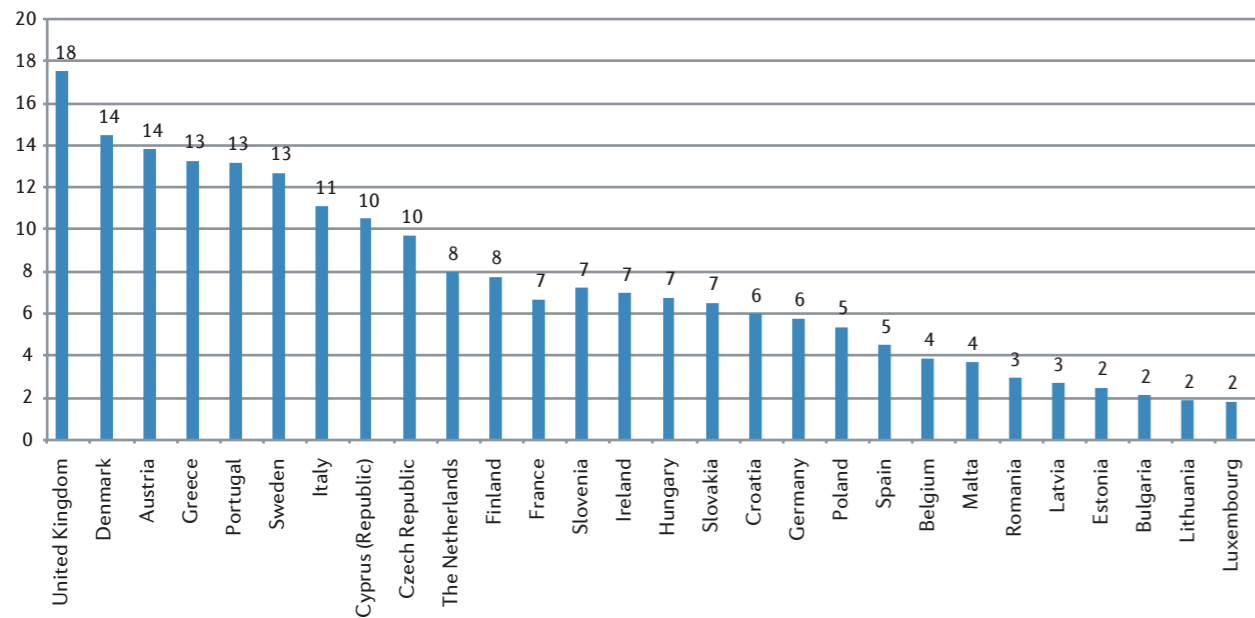

8. ábra: Az Európai Unióban nem bízók aránya országonként, 2013

Az Európai Unióba vetett bizalomból egy harmadik féle rangsor áll össze – a lista eleje ismét hasonlóan alakul: Görögország, Ciprus és Portugália a bizalmatlanságban is vezeti a sorrendet. A harmadik legbizalmatlanabb ország azonban az a Spanyolország lett, ahol az EU jelenlegi és jövőbeli megítélése nem volt kiugróan rossz.

Magyarország, a pesszimista kilátásokkal szemben bizalmatlanság tekintetében már a lista végén található – hazánkban tehát bár relatíve sokan borúlátóak az EU jövőjével kapcsolatban, az átlagnál jóval inkább bíznak benne.

A három különböző megközelítésből az látszik, hogy bizonyos országokban egységes és átfogóan negatív az EU-hoz való viszony: a görög vagy a portugál társadalom egyszerre látja negatívnak a jelenlegi helyzetet, nem bízik az EU-ban és pesszimista a jövővel kapcsolatban. Más országok, mint Lengyelország, Málta vagy Litvánia egyaránt optimisták az EU-val kapcsolatban, inkább bíznak benne és jelenleg sem látják negatívnak a helyzetet. Számos országban azonban, mint Magyarországon vagy például Spanyolországban e három megközelítésre más-más válasz érkezik – átlag fölötti pesszimizmust vagy bizalmatlanságot látunk.

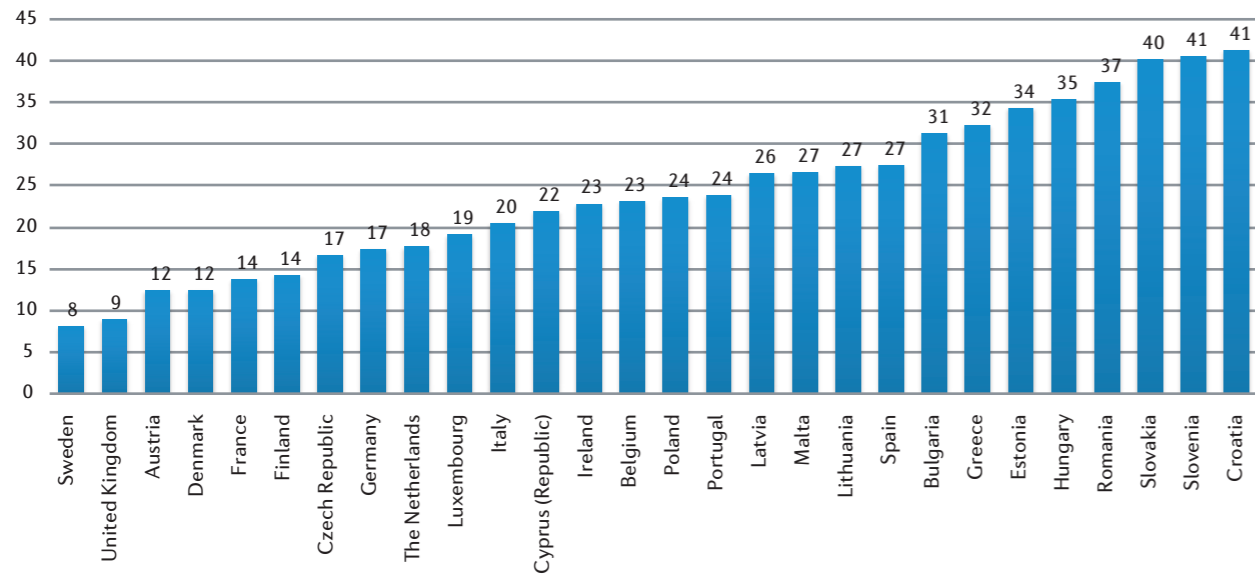

9. ábra: A közös külpolitikát, honvédelmet, a közös pénzt és a további bővítést is ellenzők aránya országonként, 2013

A 2013-as adatok alapján megvizsgáltuk, hogy a kutatás során mért négy együttműködési terület közül kik azok, akik mind a négyet elutasítják – azaz az adott társadalomban mekkora azoknak az aránya, akik egyik felvetett kérdésben sem szeretnék, ha szorosabb együttműködés alakulna ki. A lista elején az Egyesült Királyság áll, itt a válaszadók 18 százaléka elutasította mind a négy felvetést. A lista másik végén Luxemburg, Bulgária és a balti államok állnak, itt a társadalom igen csekély része (2 százalék) vélte úgy, hogy a felsorolt területek egyikén sincs szükség közös döntéshozatalra.

A második legtöbb elutasítóval abban a dán társadalomban találkozunk, amely egyébként egyike az EU jövőjét leginkább optimistának látó országoknak, és alapvetően bizalom tekintetében is kedvezően viszonyul az Unióhoz. Jól jelzi ezt a már korábban is felvetett kettősséget: létező kombináció az, hogy egy tagállam alapvetően elégedett az EU-val, derülátó a jövővel kapcsolatban, miközben elutasítja, szorosabb együttműködés alakuljon ki.

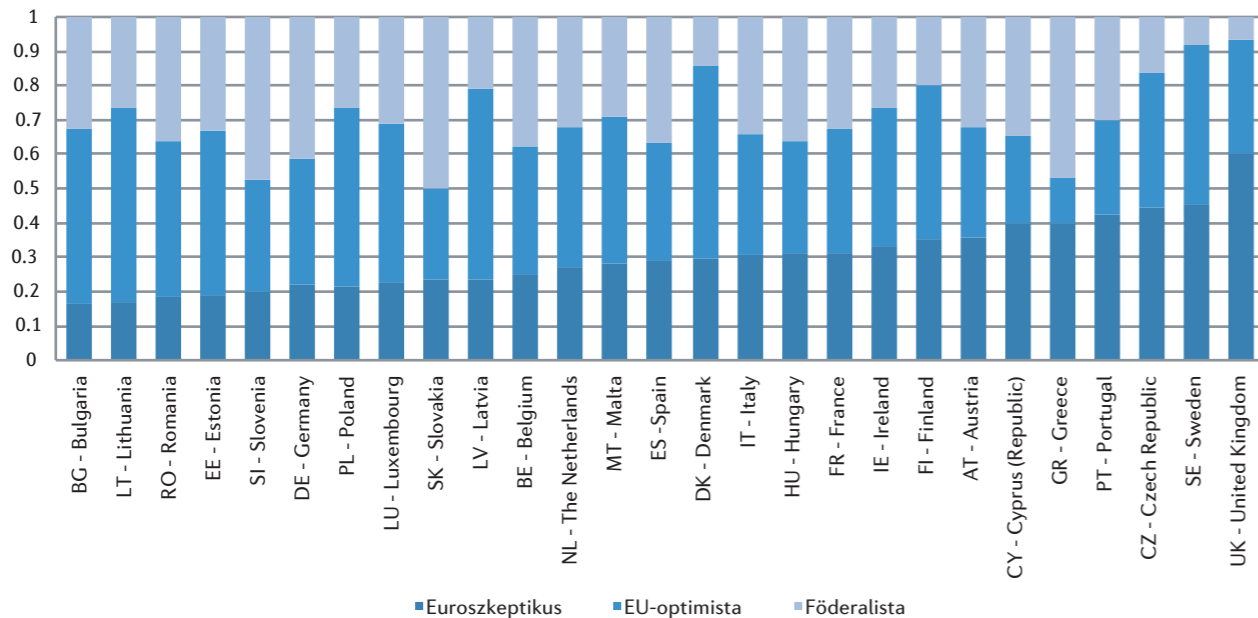
Magyarországon a teljesen elutasítók aránya 7 százalék, ami nagyjából megfelel az EU-s és régiós átlagnak – a szomszédos országok közül csak Csehországban magasabb lényegesen ez az arány.

10. ábra: A közös külpolitikát, honvédelmet, a közös pénzt és a további bővítést is támogatók aránya országonként, 2013

Ha az előbbi kérdést megfordítjuk, és azt vizsgáljuk, kik támogatják mind a négy felsorolt területen az együttműködést, a sorrend nem egyszerűen megfordul, sokkal inkább átalakul. Magyarország, illetve tulajdonképpen a kelet-közép-európai régió az élre tör – ezekben az országokban (a „szokásos” cseh kivétellel) tízből három-négy válaszadó mind a négy együttműködési területen a támogatását fejezte ki.

Érdekes különbséget mutat a görög társadalom: a következetesen negatív és bizalmatlan EU-s társadalomban nem csak azok aránya számottevő, akik mind a négy területen elutasították az együttműködést (lásd előző ábra), hanem azoké is, akik minden területen a szorosabb együttműködést támogatnák (32 százalék). A látszólagos ellentmondás mögött a görög társadalom polarizációja látszik: egyaránt jelen vannak azok, akik semmiféle együttműködésből nem kérnek és azok is, akik a legszorosabb együttműködést támogatnák.

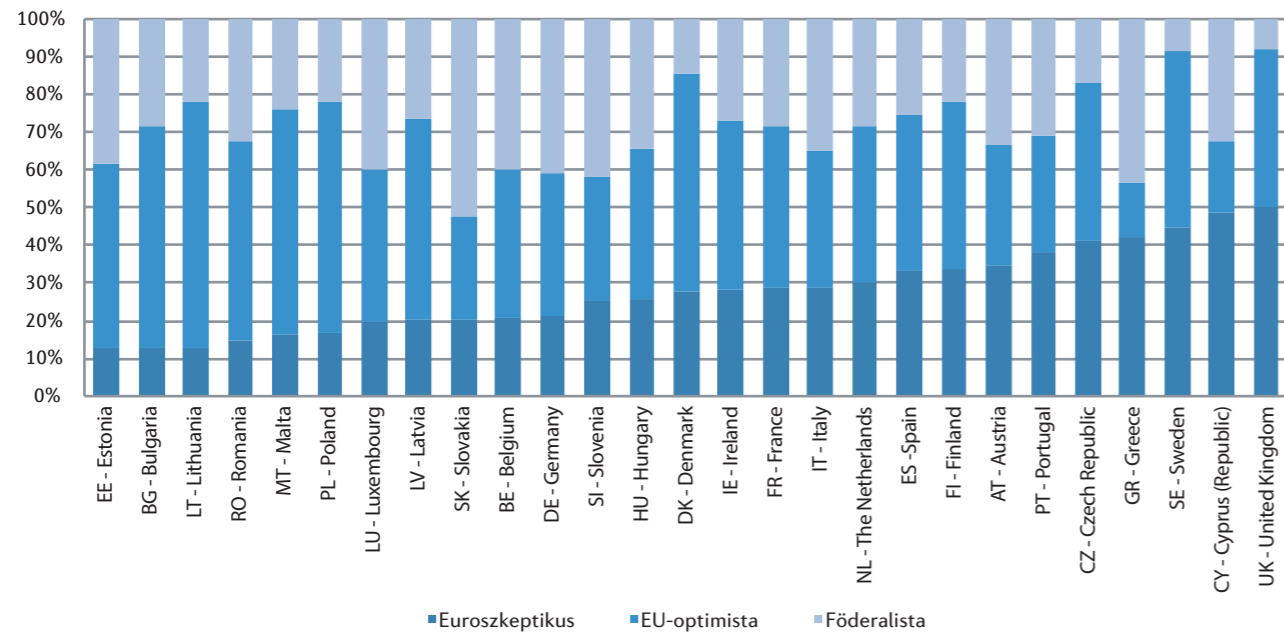

11. ábra: Az EU-hoz való viszony csoportosítása, országonként (2012)

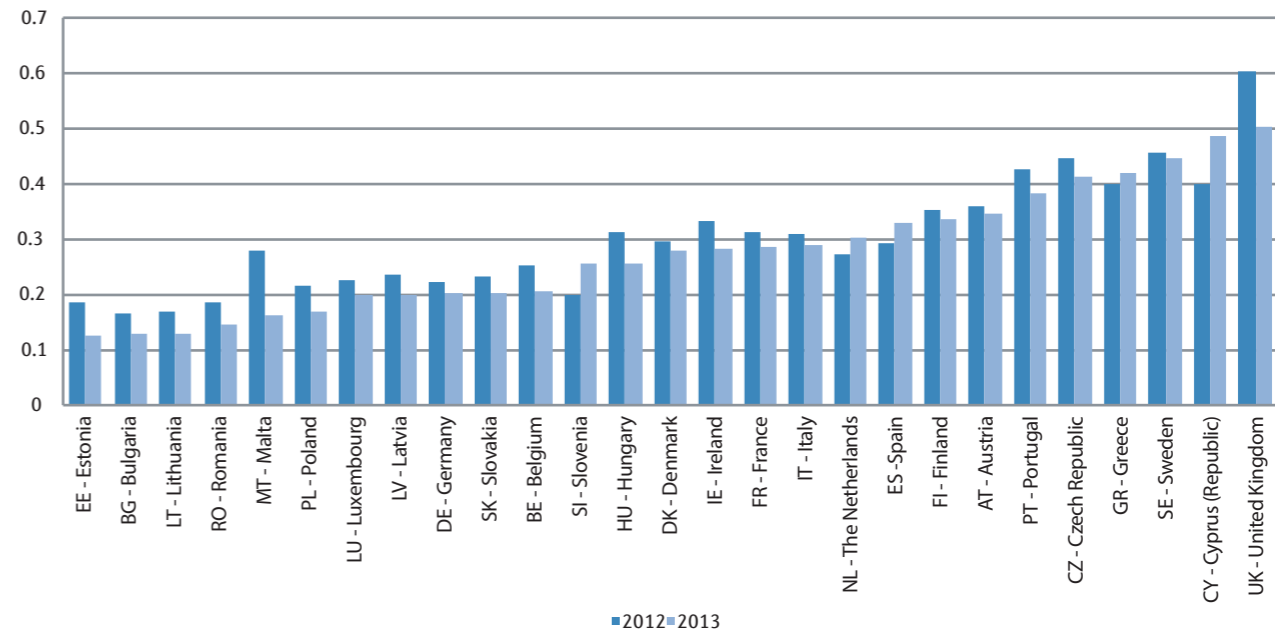
A fent részletezett indikátorok segítségével három csoportba osztottuk az európai társadalmat: föderalistáknak nevezzük azokat, akik minden, a szorosabb integrációra vonatkozó kérdést egyaránt támogatták, mérsékelt EU-támogatóknak azokat, akik hangot adnak fenntartásuknak az Unió jelenlegi helyzetével de összességében inkább bizalommal tekintenek az EU-jövőjére. Végül euroszkeptikusnak nevezzük azokat, akiknek kifejezetten negatív az Unió jelenlegi helyzetéről alkotott képe és igazán a továbbiakban sem remélnék javulást

Az euroszkeptikus társadalmak közül kiemelkedik Nagy-Britannia, ahol tízből hatan kerültek ebbe a csoportba: a britek abszolút többsége tehát igen kritikus és pesszimista az Unió jelenlegi és jövőbeli helyzetével. Három további ország esetén találtunk még kimagaslónak a szkeptikusok arányát: Svédországban, Csehországban és Portugáliában az emberek 43-46 százaléka tartozott ebbe a kategóriába.

Ami Magyarországot illeti, hazánk nagyjából leképezi az európai társadalomra vonatkozó arányokat: 31 százaléknyi euroszkeptikus, 33 százaléknyi mérsékelt EU-támogató és 36 százaléknyi föderalista nézetet valló polgárral. Azt látjuk tehát, hogy a magyarok között egyáltalán nem nagyobb az Unió iránt bizalmatlan, szkeptikus polgárok aránya, és a társadalom bő harmada pedig kifejezetten pártolja az integráció mélyítését. Érdekes látni azonban, hogy bár uniós viszonylatban a magyarok EU-szkepsze átlagosnak mondható, a közép-kelet-európai régióban egyedül Csehországban van szélesebb tábora az euroszkeptikusoknak. A szomszédos – valamint a balti – országokban a szkeptikusok aránya jellemzően 25 százalék alatt marad.

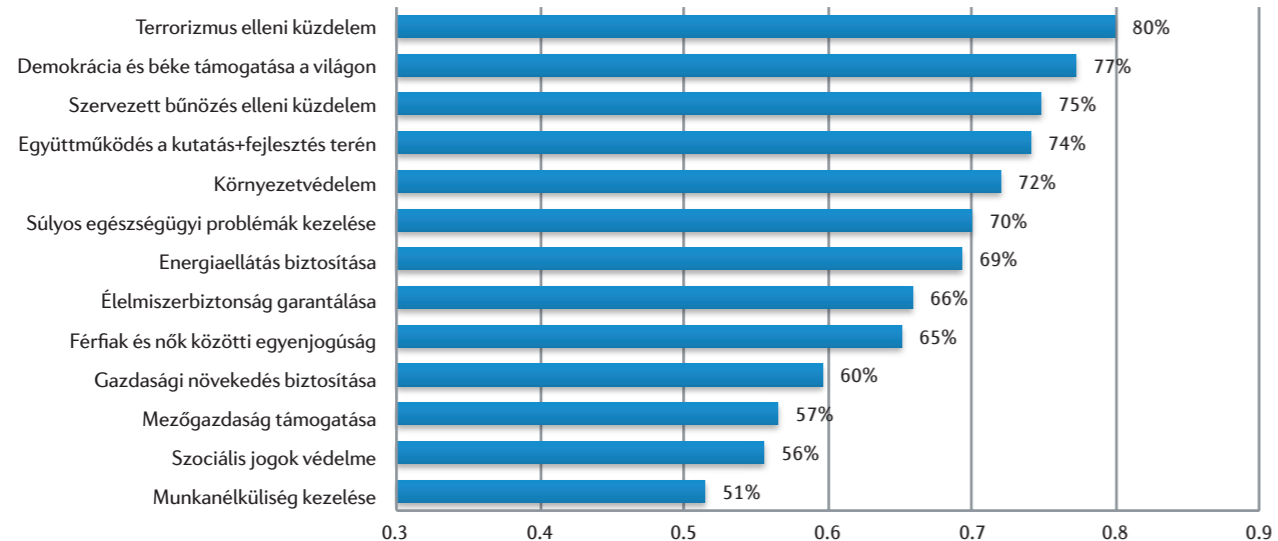

12. ábra: Az EU-hoz való viszony csoportosítása, országonként (2013)

13. ábra: Euroszeptikusok arányának változása, országonként 2012 és 2013 között

A következő témakörök mindegyikénél kérem jelölje meg, hogy Ön szerint európai szinten több vagy épp ellenkezőleg kevesebb döntéshozatalra lenne szükség?

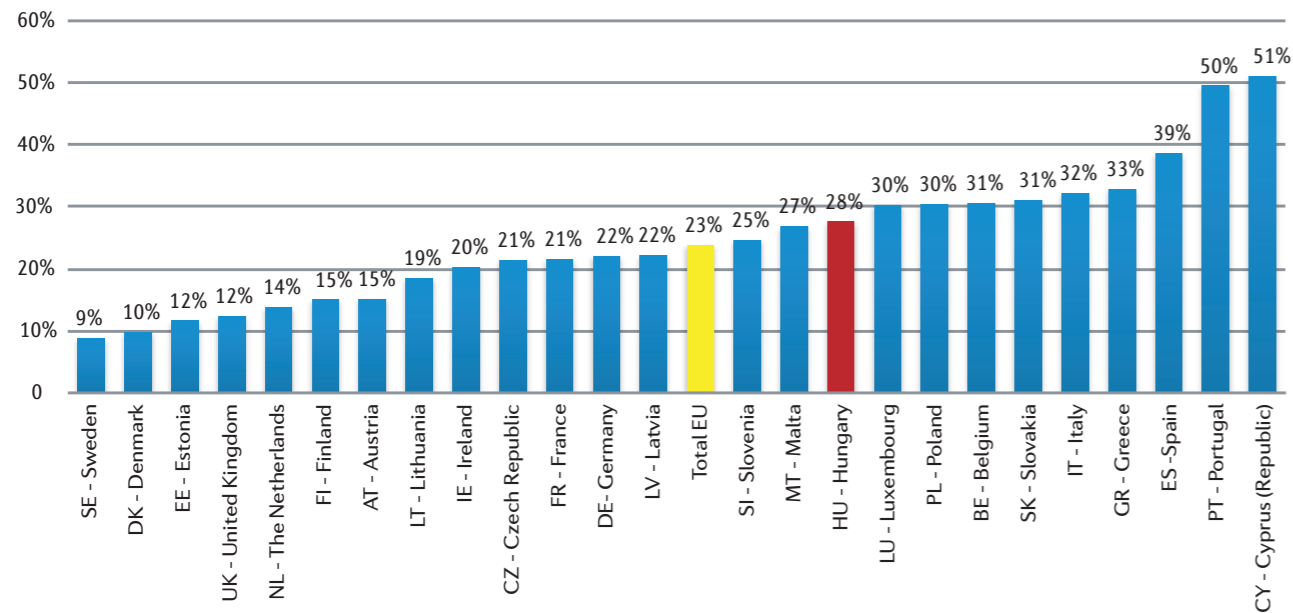

14. ábra: Az adott területen több európai szintű döntéshozatalt támogatók aránya, 2006

A gazdasági válság hatásainak vizsgálata érdekében felhasználtunk egy régebbi Eurobarométer kutatás adatait is. Sajnálatos módon a 2010 és 2013 között használt indikátorok közül, melyek az euroszkepticizmust mérték, több nem volt elérhető a korábbi kutatásokban, így a válság és az uniós együttműködés vizsgálatát egy külön panelen végeztük el – mely adatok egymással összevethetőek, de a korábbi ábrákon bemutatott adatoktól némiképp eltérnek.

A vizsgált blokkban tizenhárom szakpolitikai területről kellett megmondania a válaszadónak: európai szinten több vagy épp ellenkezőleg, kevesebb döntéshozatalra lenne szükség. Bár természetes attitűd lehet, hogy az európai „felsőbb” szint felé megnyilvánul egy pozitív érzés, különösen ha globális problémákról van szó, a válaszok közösen elemézve alkalmasak lehetnek arra, hogy kiválasszuk a társadalom azon csoportját, akik meghatározóan pártolják az európai szintű megoldásokat. A globális megoldásokra való általános igénnyel magyarázható, hogy a 13 terület mindegyikén többségbe került az az álláspont, hogy több európai szintű döntésre van szükség – ám a témák megítélése korántsem egységes, ezt mutatja, hogy a támogatók aránya azonban jelentősen eltér. Az éppen többséget (2006-ban 51 százalék) kapó munkanélküliség jelenti a skála egyik végét, míg az ugyanebben az évben az európaiak négyötöde által támogatott terrorizmus elleni harc a másik végét.

2006-ban, tehát a pénzügyi-gazdasági világ előtti években az európai szintű döntéshozatal elsősorban a globális kihívást jelentő ügyek (terrorizmus elleni küzdelem, demokrácia támogatása, együttműködés a kutatás és fejlesztés területén) esetén volt nagyarányú. A hagyományosan inkább tagállami hatáskörbe tartozó munkanélküliség és szociális jogok védelme tekintetében a válaszadók kevésbé támogatták, hogy az EU-nak nagyobb beleszólása legyen.

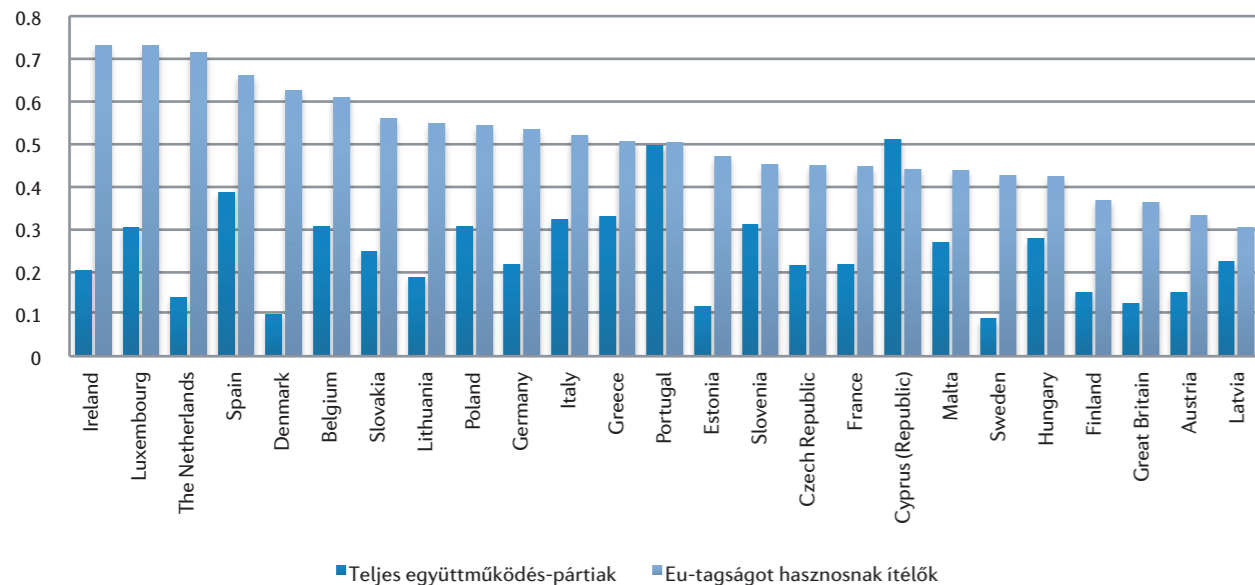

15. ábra: A minden felsorolt területen több európai együttműködést támogatók aránya, 2006

Az elemzés elsődleges célja nem egy-egy téma kiemelése, hanem azon válaszadók megtalálása, akik következetesen kiálltak az európai döntéshozatal erősítése mellett: aki ugyanis ilyen sok és ilyen különböző téma mindegyikében ezt az álláspontot vallja, joggal nevezhető az európai együttműködés támogatójának.

A 2006-os adatok elemzése és összesítése után az akkor 25 tagállamból álló európai társadalom szűk negyede, 24 százaléka tartozott ebbe a csoportba: nagyjából minden negyedik válaszadó támogatta az európai szintű döntéshozatal erősítését mind a tizenhárom területen. A 2006-os együttműködés-pártiak egy viszonylag szűk, de mindenképp jelenlévő csoportját jelentették az EU-nak.

Arányuk természetesen tagországokként jelentősen eltért: a sor egyik végén Portugália és Ciprus állt, itt volt a legmagasabb azok aránya, akik tizenháromszor is az európai szint mellett álltak ki – a társadalom fele döntött következetesen így. A lista végén Svédország és Dánia állt: ezekben az országokban alig minden tizedik válaszadó jelezte minden esetben, hogy az EU-tól több döntés lenne kívánatos a felsorolt témákban. Ha régiós különbségeket keresünk, úgy azt látjuk, hogy a 2004-ben újonnan csatlakozott országokban szélesebb a támogatók csoportja: Szlovákiában, Lengyelországban vagy épp Magyarországon 30 százalék körüli: a régióból egyedül Csehország teljesít valamivel az átlag alatt (21 százalék). A balti országokban már nagyobb a bizalmatlanság: se Lettország sem Litvánia nem éri el az átlagot, Észtország pedig a maga 12 százalékával egyike a legkisebb szoros együttműködést szorgalmazó csoportot magáénak tudó országoknak.

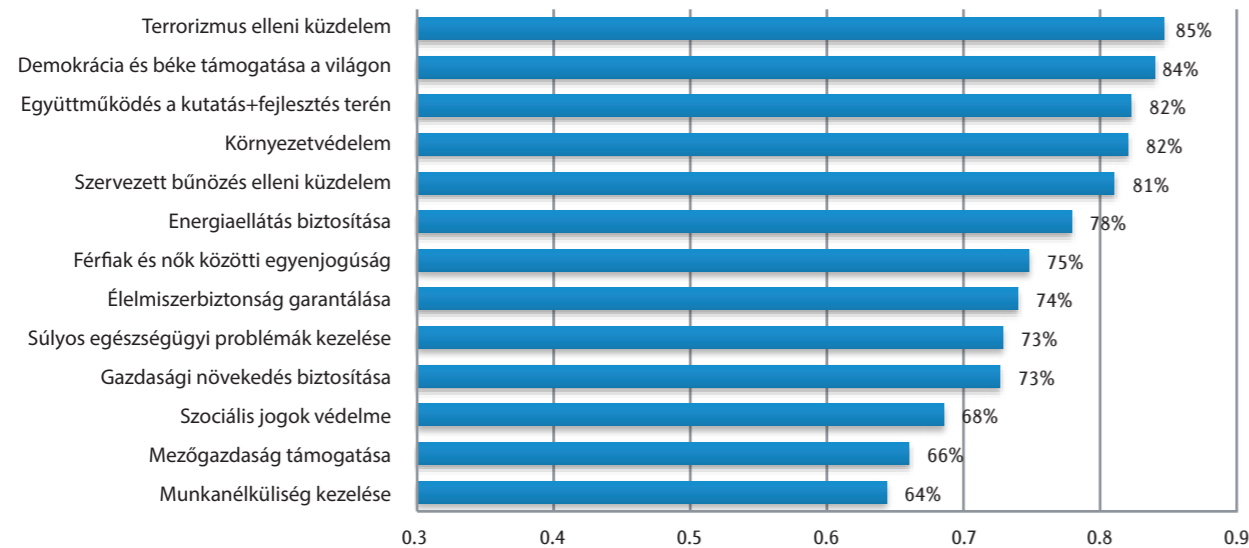

16. ábra: Adott országon belül a minden felsorolt területen több európai együttműködést támogatók aránya, illetve az ország EU-s tagságát hasznosnak ítélik aránya, 2006

A 2006-os adatfelvétel idején a válaszadóknak nyilatkozniuk kellett arról is, hogy országuk EU-s tagságát hasznosnak tartják-e: ennek segítségével árnyalható az együttműködéssel kapcsolatos attitűd. Ezek az adatok ugyanis megmutatják, hogy ezen válaszadók sem egységesek saját országuk tagságát illetően – illetve azt is, hogy a tagsággal elégedetlenek között is megtalálhatóak. Ahogy tehát nem minden euroszeptikus elégedetlen teljes egészében az EU-val, úgy az sem igaz, hogy a teljes együttműködés-pártiak szerint minden rendben van: esetükben is inkább egy attitűdről, hozzáállásról van szó.

Jól mutatja a fenti kettősséget, hogy azokban az országokban, ahol kiemelkedően magas (70 százalék körüli) a tagságot pozitívnak ítélik aránya, egyáltalán nem magas az együttműködés-pártiak aránya, sőt: az egyik legalacsonyabb arányt mutató dán és holland társadalom is ilyen. Ezekben az országokban tehát nem kétséges, hogy az Unió tagságát messzemenően pozitív dolognak tartják, ám kevésbé támogatják a mind szélesebb, föderalista típusú bővítést.

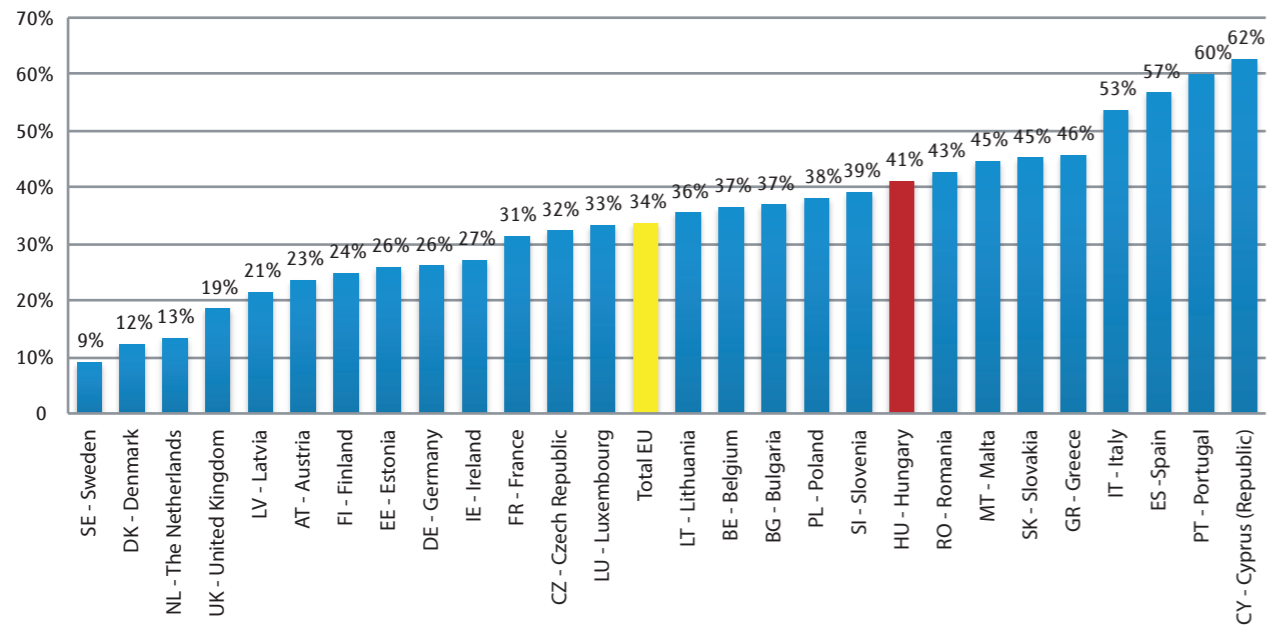
Ezzel szemben több olyan ország is, ahol viszonylag magas az együttműködést szorgalmazók aránya – Magyarország, valamint a régió több országa is ide tartozik – jóval megosztottabb a tagság megítélésében. A 2004-es csatlakozókra tehát sokkal inkább jellemző attitűd, hogy bár nem feltétlenül látják pozitívnak a társulás mérlegét, további együttműködést látnának hasznosnak. Két ország esetén látjuk azt, hogy a magas együttműködés-támogató arány és a tagság pozitív megélése találkozik: a leginkább föderalista Portugália és Ciprus esetén.

17. ábra: Az adott területen több európai szintű döntéshozatalt támogatók aránya, 2011

A 2011 decemberében felvett adatok az európai döntéshozatal és ezzel együtt az együttműködés-pártiak egyértelmű növekedését mutatták. Vélhetően a 2007-es, 2008-as gazdasági válsággal is összefügg, a munkanélküliség kezelése vagy a gazdasági növekedés biztosítása esetén jelentősen (mintegy 20-25 százalékkal) megnőtt azok aránya, akik több döntést bíznanak Európára. Távolról sem jelenthetjük ki, hogy a válaszadók elvonnák e témákat saját országuktól: ezen eredmények csak azt mutatják, hogy egyre többen érezték, hogy az EU jelenléte, a közös döntések segíthetik a küzdelmet.

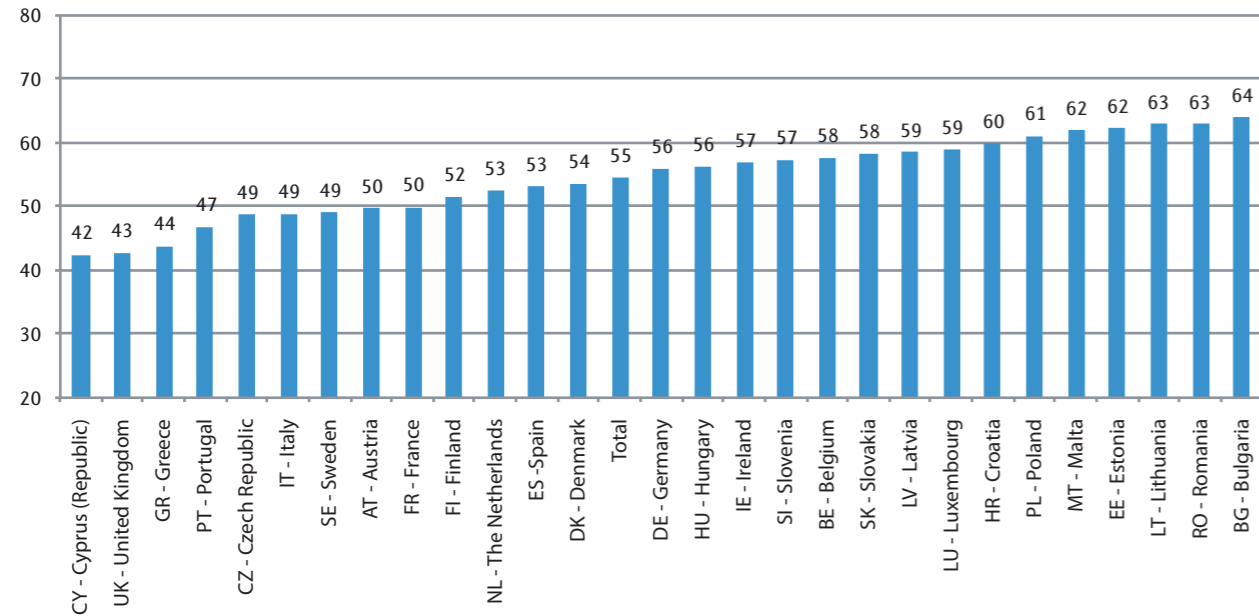
Mindez fontos kettősségre mutat rá: miközben a politikai attitűdök esetén a válság hatására egyértelmű és jelentős romlás tapasztalható (nőtt a negatív EU-képpel rendelkezők aránya, nőtt a pesszimisták arány és jelentősen nőtt az EU iránti bizalmatlanság), a konkrét szakpolitikai területen a válság után sokan több európai döntést vártak volna el.

18. ábra: A minden felsorolt területen több európai együttműködést támogatók aránya, 2012

A 2006-os állapothoz képest a minden témában az EU-t erősítők aránya 24 százalékról 34 százalékra nőtt: minden negyedik helyett 2011 végére minden harmadik európai polgár állt ki következetesen az európai döntési szint erősítése mellett. Kiemelkedően megugrott két balti állam, a 2006-ban még a lista végén álló Észtország és Litvánia mutatója: ezekben az országokban megduplázódott a föderalisták aránya – vélhetően nem függetlenül attól, hogy ezeket az országokat erős gazdasági visszaeséssel sújtotta a válság.

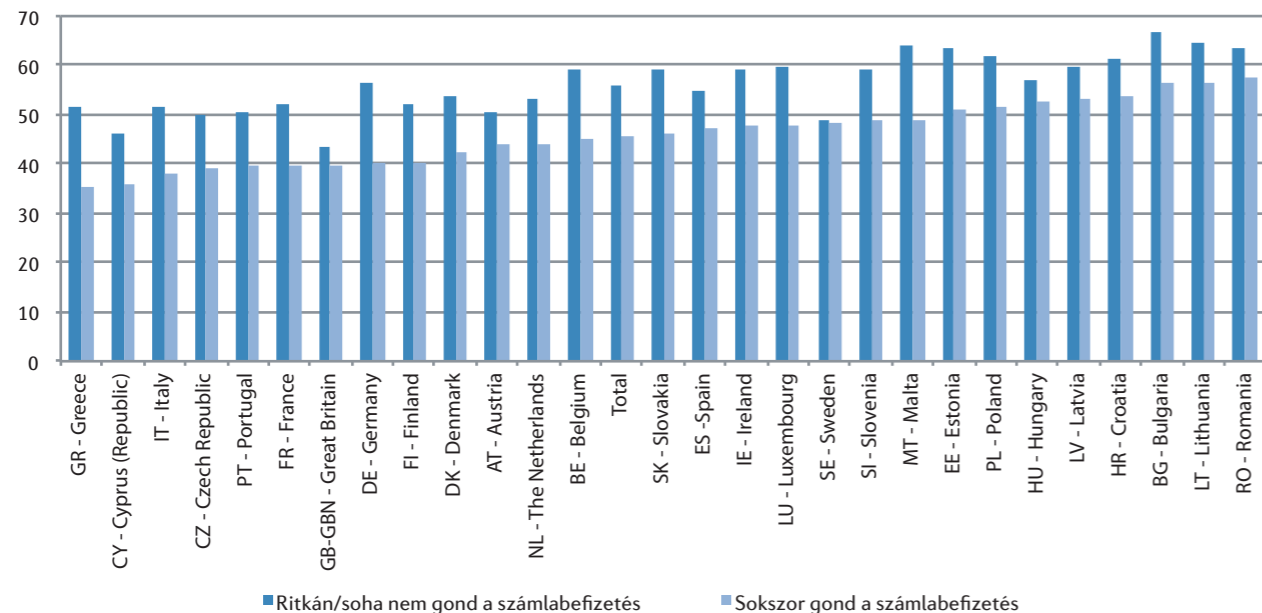
A lista első három helyezettje nem változott, továbbra is Spanyolországban, Portugáliában és Cipruson találjuk a legtöbb együttműködés-pártit – arányuk viszont csak átlag alatti mértékben nőtt 2006-hoz képest. Figyelemreméltó módon a lista végén sincs komoly változás: Svédország kimaradt a növekedéséből és továbbra is rendkívül alacsony, 9 százalék azok aránya, akik mind a tizenhárom területen EU-párti nézeteket vallanak. A skandináv ország „párja” ezúttal is Dánia, ahol ugyan kismértékben nőtt ugyan az együttműködés-pártiak aránya, de továbbra is a tagállamok egyik legkisebb arányáról beszélhetünk. Érdekes még megemlíteni, hogy a 2007-ben belépett Románia és Bulgária szintén a régiós trendet erősíti: mindkét országban átlag feletti azok aránya, akik minden területen több európai döntést szeretnének.

19. ábra: Euroszepticizmus átlagos értéke országonként, 0-100-as skálán. (0 = teljesen euroszeptikus, 100 = teljesen pro-európai attitűd)

A kutatás célul tűzte ki, hogy az eddigi, leíró jellegű ismereteken túl magyarázatot is találjon az euroszeptikus attitűd megjelenésére: van-e szerepe az életkornak, végzettségnek, anyagi helyzetnek? Gyakorta felmerülő kérdés az Európai Unióval kapcsolatos tájékozottság kérdése vagy épp az EU demokratikus működésének szerepe. Elemzésünkben az ún. lineáris regresszió módszertanával vizsgáltuk, hogy a különféle háttérváltozók hogyan hatnak arra az euroszepticizmus indexre, mely a fenti indikátorokból áll (és ami alapján képeztük az eddig tárgyalt három csoportot). A 19-es ábra azt mutatja, hogy ha a tagállamokat egy átlagértékkel – és nem az euroszeptikusok arányával – szeretnénk jellemezni, akkor mely társadalomban mekkora az euroszepticizmus átlagos értéke. A számok egy 0-100-as skálán szereplő értékek, ahol a 0 jelentené a teljesen euroszeptikus, míg a 100-as érték a teljesen pro-európai társadalmat.

A sorrendben természetesen alapvetően visszaköszön a korábban látott sorrend: a legalacsonyabb átlagértékekkel az Egyesült Királyság, Görögország vagy Portugália rendelkezik, míg a román és bolgár társadalomban legmagasabb az átlagérték. Az átlagon az is látszik, hogy azok az országok, ahol a társadalom mind nagyobb része tartozik a EU-támogató, föderalista csoportba, kedvezőbb helyezést ért el, mint ahol csak az EU-optimisták aránya magas.

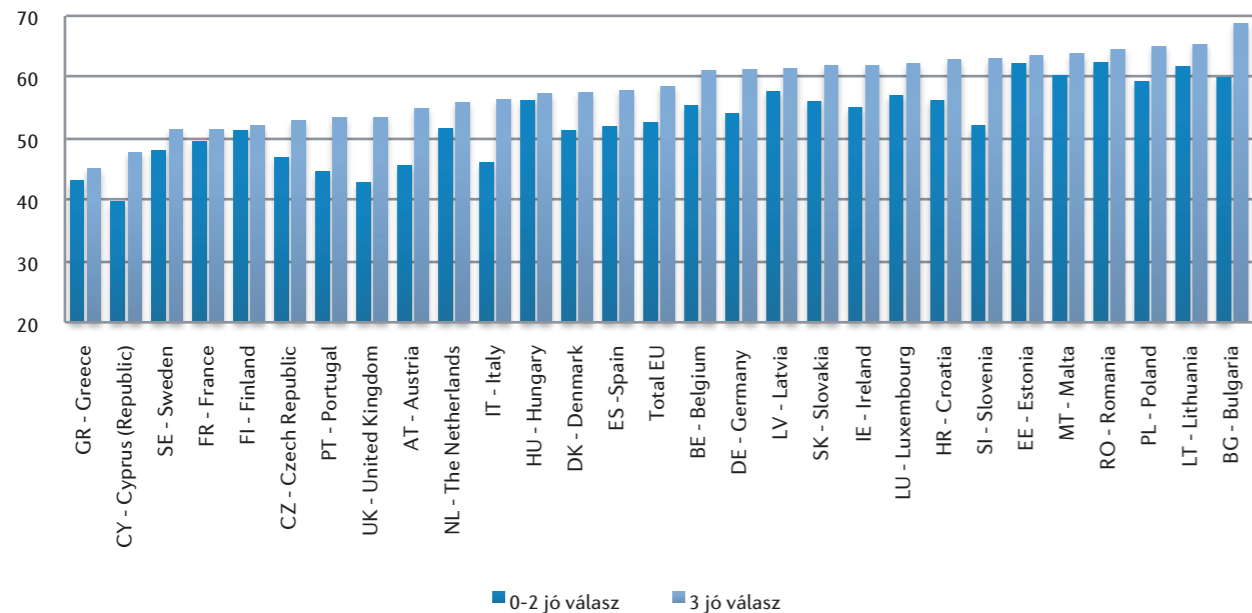
20. ábra: Az euroszepticismus átlagértékek országonként, a jövedelmi helyzet szerinti különbség alapján (0-100)
(0 = teljesen euroszeptikus, 100 = teljesen pro-európai attitűd)

A magyarázómodell alapján a vizsgált egyéni (tehát ami a válaszadó saját környezet, szocio-demográfiai helyzetén múlik) változók közül az anyagi helyzet hatott legerősebb az euroszeptikus attitűdre. Azok között, akiknek a hó végi számlák befizetése rendszeres gondot okoz, átlagosan húsz százalékkal alacsonyabb az EU-val kapcsolatos átlagérték, azaz jóval közelebb állnak a skála euroszeptikus végéhez, mint akiknek nincsenek ilyen jellegű gondjaik.

A számlabefizetés (tehát közvetve a jövedelmi helyzet) az egyik legerősebb hatást Görögországba fejt ki, itt mintegy harmadával alacsonyabb az anyagi gondokkal küzdők átlagértéke, mint akik ilyen problémáról nem számoltak be, de igen jelentős szerepe van e változónak a német és az olasz társadalom esetén.

Ezzel szemben jóval kisebb a hatása az Egyesült Királyság, Románia vagy Magyarország esetén – ezeknél az országoknál kevésbé okoz különbséget az EU-val kapcsolatos viszonyban az egyének jövedelmi helyzete.

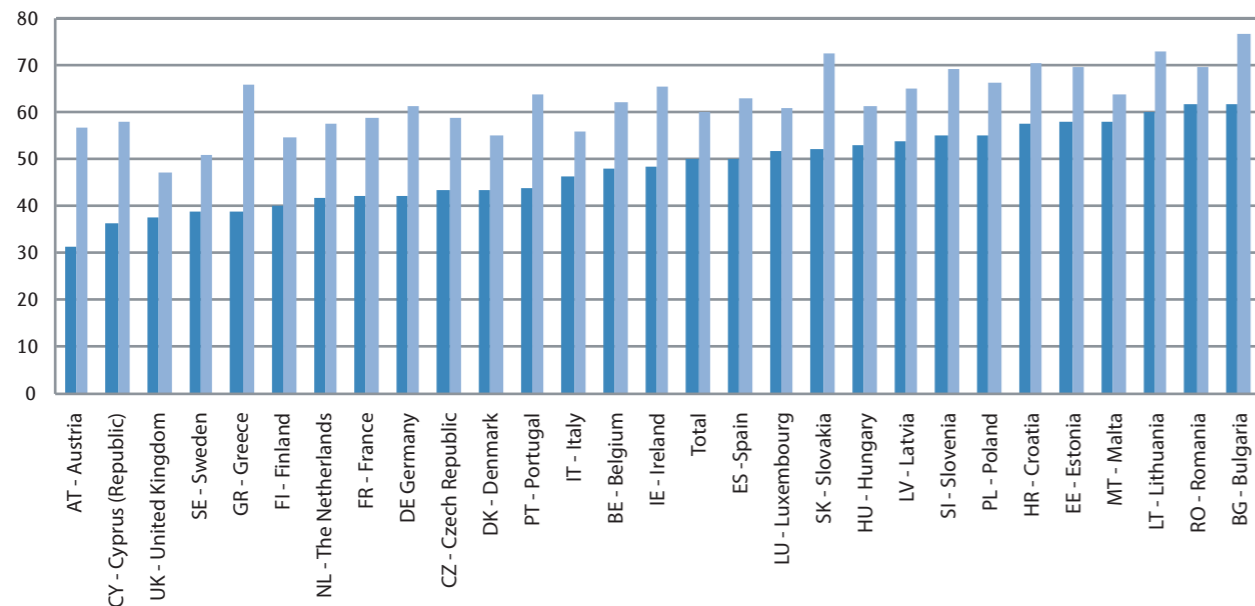
Ami a további egyéni jellemzőket illeti, kimutatható a hatása az életkornak: az idősebb állampolgárok inkább szkeptikusok, mint a fiatalabbak. A lakóhely szerepe már kevésbé egyértelmű, a nemnek pedig egyáltalán nincs hatása arra, hogy valaki hogyan érez az EU iránt.

21. ábra: Az euroszepticismus átlagértékek országonként, az EU ismerete szerinti különbség alapján (0-100)
(0 = teljesen euroszeptikus, 100 = teljesen pro-európai attitűd)

Gyakorta felmerül az euroszepticismussal kapcsolatban, hogy az mennyiben tudás vagy információhiány eredménye: a tájékozottabb állampolgárok vajon kevésbé euroszeptikusok-e, illetve az információ átadásával, az EU jobb megismerésével lehet-e csökkenteni az unióval szembeni negatív attitűdöt. Az elemzésben használt regresszió azt mutatta, hogy akik az EU-val kapcsolatos (általános politikai és nem döntéshozatali vagy gazdasági jellegű) kérdésekre jól választoltak, azok körében magasabb az EU-val való szimpátia, mint akik nem. Noha a hatás mértéke nem nagy, de szignifikáns, azaz igazolja, hogy a politikai tudással nő az EU-hoz való pozitív hozzáállás. A regressziós magyarázómodell ezen eredménye azt is mutatja, hogy ez a politikai tudás nem csupán a magas végzettséggel függ össze, hanem azon túl hat: azaz egy magas végzettségű egyén esetén is tovább növeli a pozitív EU-s attitűdöt, ha jól választott a kérdésekre.

A politikai tudás az Egyesült Királyságban, Olaszországban és Szlovéniában okoz legnagyobb növekedést, míg az észti, finn és a magyar társadalom esetén a legkevesebbet – utóbbi három ország esetén elhanyagolható a változás mértéke.

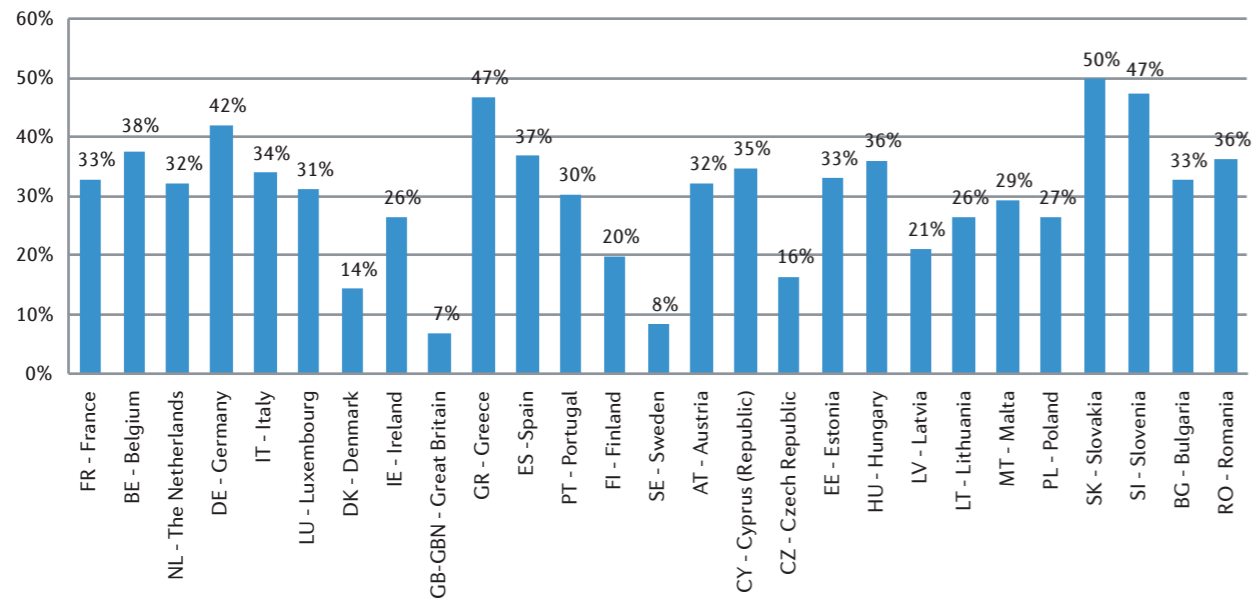

22. ábra: Az euroszeptícizmus átlagértékek országonként, az EU demokratikusságával való elégedettség különbség alapján (0-100) (0 = teljesen euroszeptikus, 100 = teljesen pro-európai attitűd)

Az egyik legerősebb hatást az Európai Unió demokratikus működésével kapcsolatos elégedetlenség jelenti, azaz az euroszeptícizmus magyarázatában első helyen szerepel az EU demokratikus deficitje, azaz, hogy a szervezet működését nem találják elég demokratikusnak az állampolgárok.

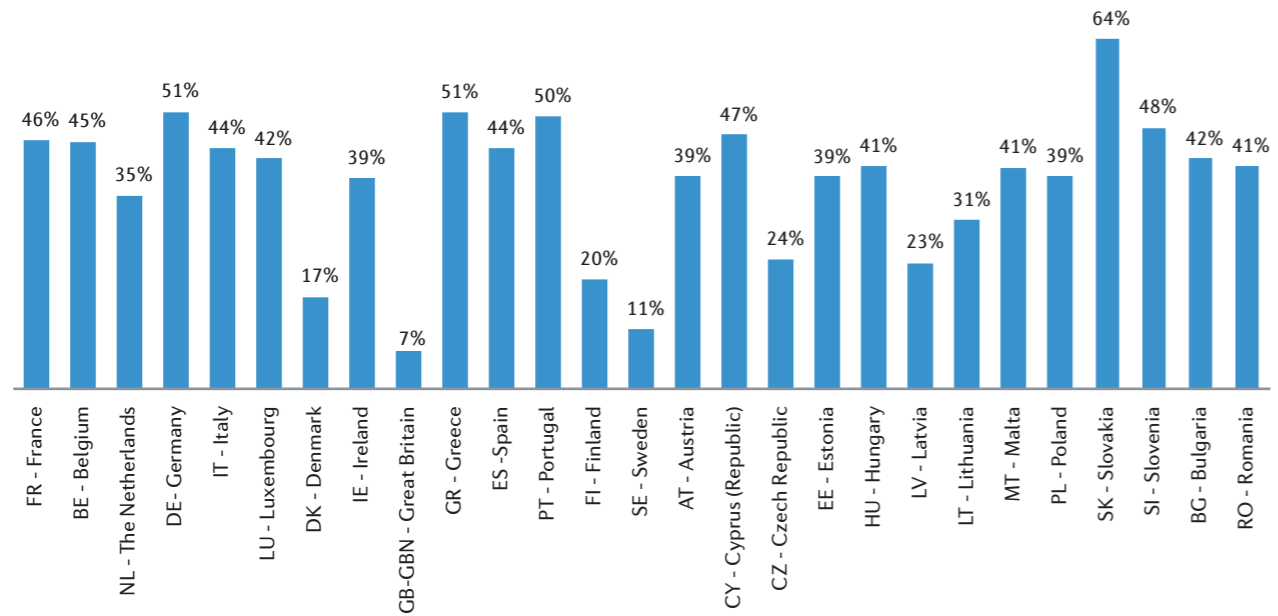
A tagállamok közül különösen Ausztriában okoz nagyon jelentős különbséget: az unió demokratikusságával kritikusok között az osztrák társadalom kapja a legalacsonyabb átlagértéket, míg országon belül az EU-s demokráciával elégedettek közel kétszer olyan magas az EU-hoz való viszony átlagértéke, mint az elégedetlenek között. Hasonlóan nagy különbséget látunk még Görögország esetén is. A változó erősségét jól jelzi, hogy még a legkisebb hatást jelentő Málta esetén is tíz százalékos eltérést látunk.

SZLOVÁKIA

Föderalisták aránya a tagállamok között

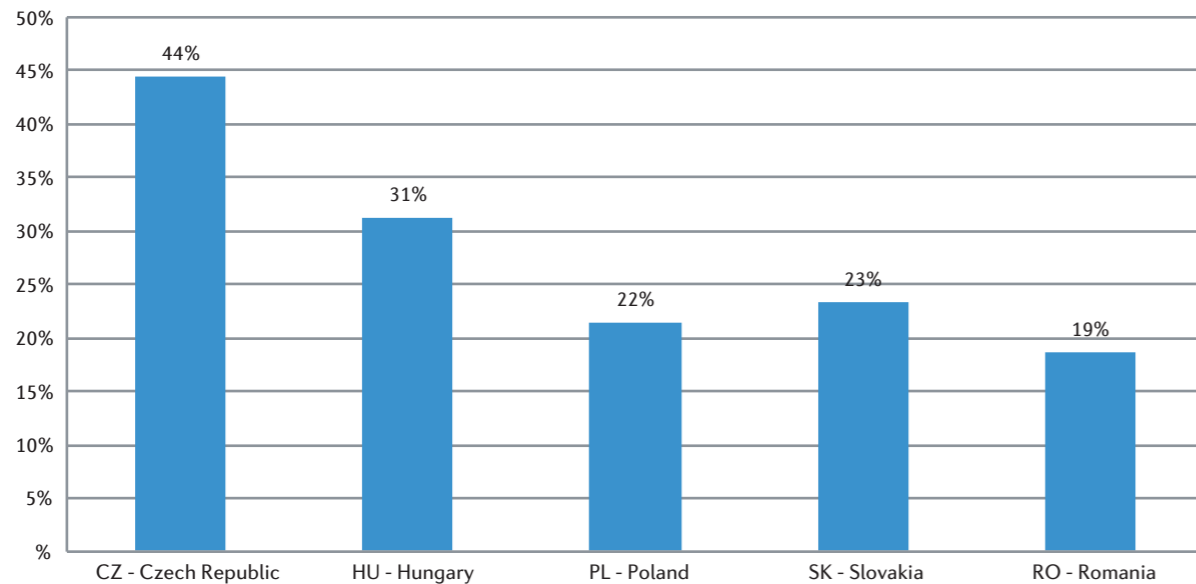
Szlovákiában a föderalisták aránya a legmagasabb a tagállamok közül, bár ez nem jelenti azt, hogy a legkevésbé euroszeptikus nemzet. Mindazonáltal a szlovák társadalom fele minden téren támogatja az Unióval való szorosabb együttműködést, és a mérsékelt támogatók is többen vannak az euroszeptikusoknál. Demográfiailag a 25-39 évesek körében a legalacsonyabb a szeptikusok aránya (15%), és minden korosztály tekintetében nagyobb arányban vannak a föderalisták.

Föderalisták aránya - társadalmi ranglétra (7-10 pont)

A társadalmi ranglétra alján lévő csoport teszi ki az euroszeptikusok legnagyobb részét, egyedül ebben a csoportban magasabb az arányuk, mint a mérsékelten támogatóké és a föderalistáké. A társadalmi ranglétra közepén és tetején állók között is itt a legmagasabb a föderalisták aránya az Unióban. Szlovákia esetében is általános tendencia, hogy minél magasabban képzett valaki, annál kevésbé euroszeptikus, és hogy az anyagi gondokkal szembesülők körében a legmagasabb az euroszepticismus.

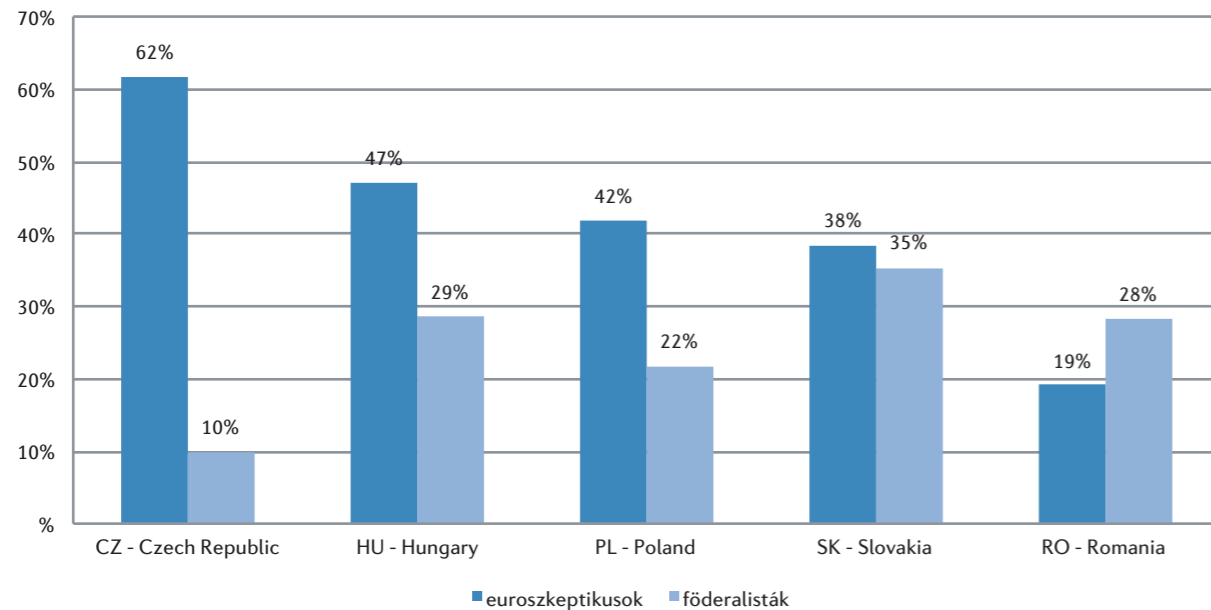
CSEHORSZÁG

Euroszepticizmus a vizsgált régióban

A Közép-Kelet-európai régióban Csehország a leginkább euroszeptikusabb állam, 44% látja negatívan az Uniót, 39% mérsékelt álláspontot képvisel, csupán 16% szeretne szorosabb együttműködést.

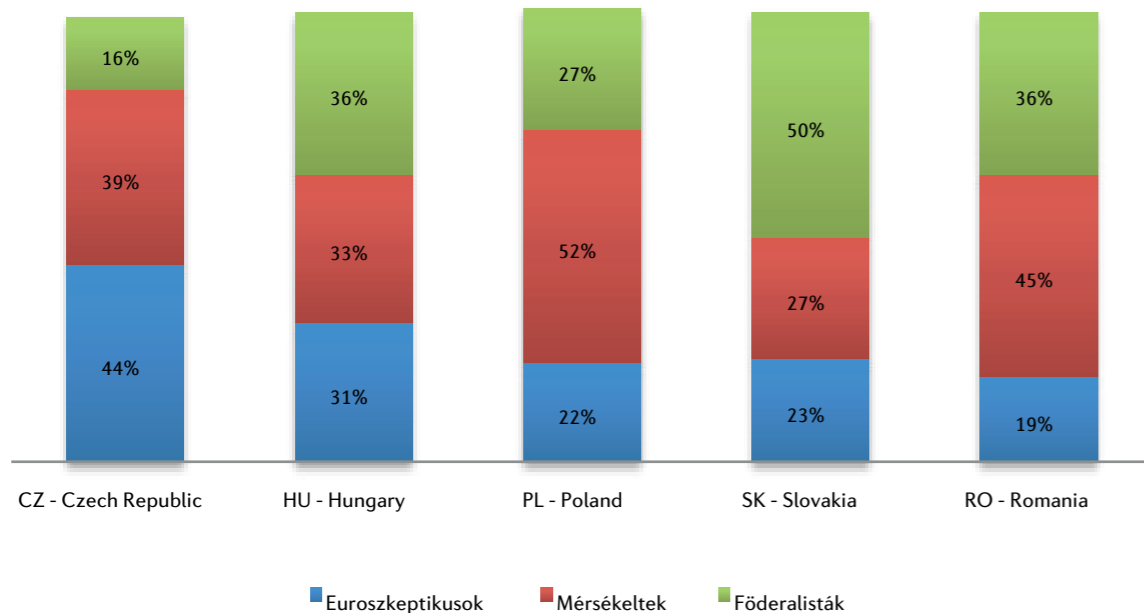
Az alapkú végzettséggel rendelkezők körében kiugróan magas a szkeptikusok aránya 74%, ez az arány egyedül Nagy-Britanniában magasabb. A középfokú végzettséggel rendelkezők körében is többségben vannak az euroszeptikusok (49%), mely szintén a legmagasabb érték a tagállamok között. Egyedül a felsőfokú végzettségűek körében változik meg a helyzet, itt a mérsékelt nézeteket képviselők vannak többségben 46%, de a szkeptikusok aránya 33% még itt magasabb, mint a föderalistáké 21%.

Euroszkeptikusok és föderalisták megoszlása a rossz anyagi helyzetben élőknel (vizsgált régió)

Az adatok szerint a gyakran anyagi problémákkal küzdők esetében kiugróan magas, 63% a szkeptikusok aránya, ezzel szemben a föderalistáké csak 10%. Az anyagi problémákkal soha, vagy szinte soha nem küzdők körében is 42%-os a szkeptizmus mértéke. Korosztályos megoszlás tekintetében a kor előrehaladásával nő az euroszepticismus, és a vidéken élők között a legmagasabb a föderalisták aránya.

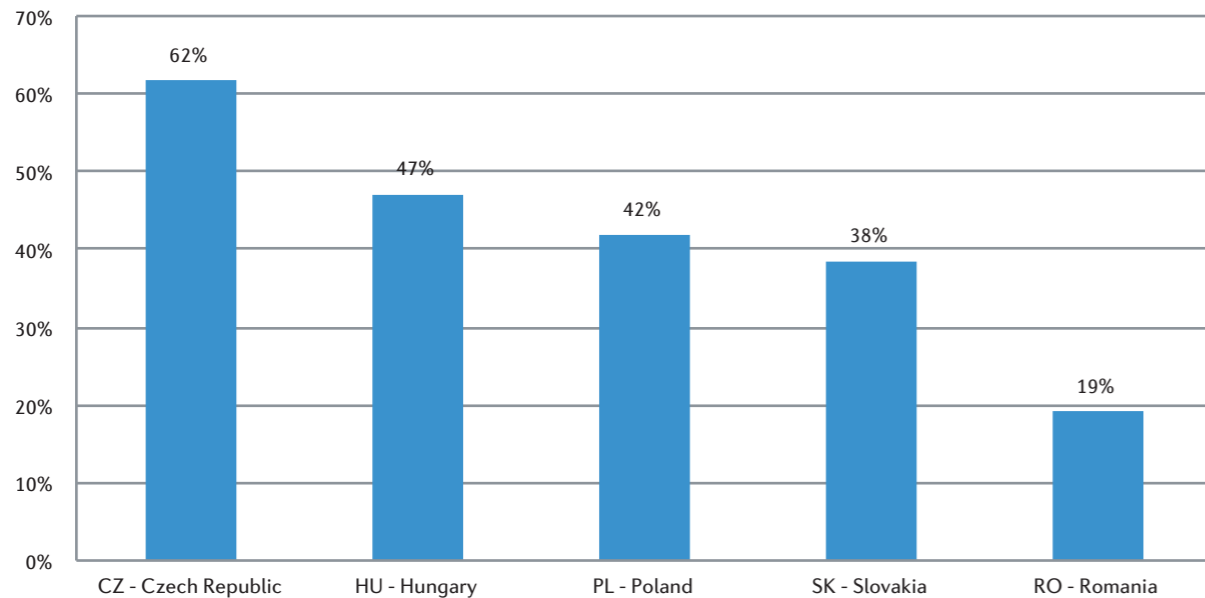
ROMÂNIA

Az attitűdök összesített átlaga az öt országban

A régióban Romániában a legalacsonyabb az euroszeptikusok aránya 19%, ezzel Észtországgal egyetemben a 3. legkevésbé euroszeptikus nemzet.

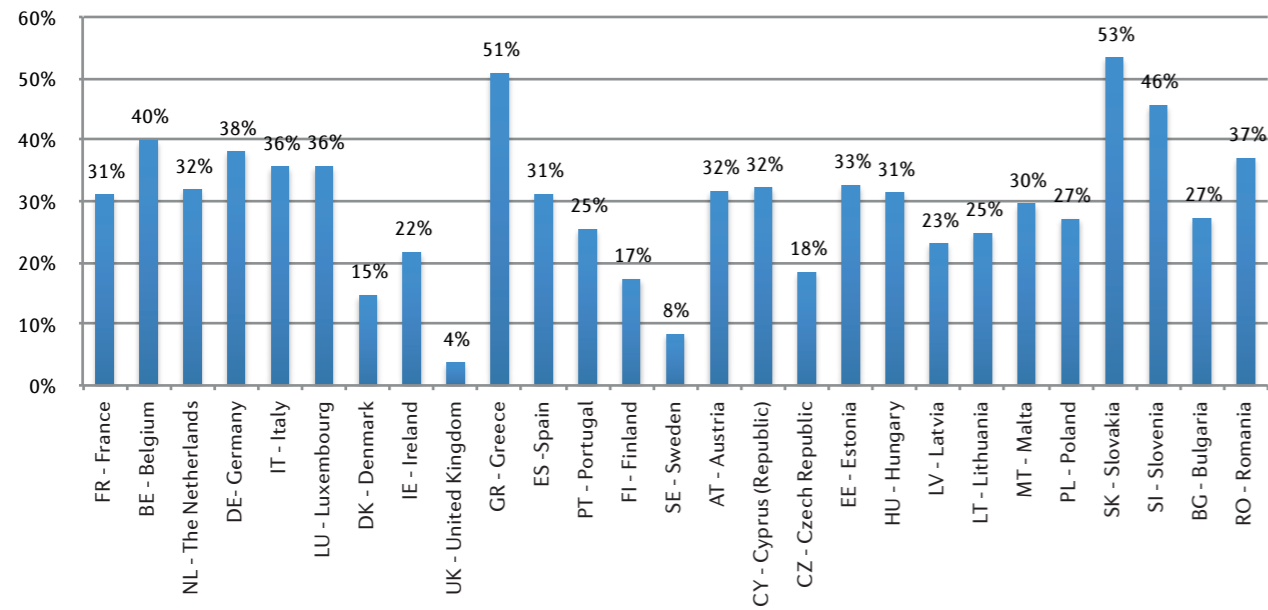
A korosztályonkénti besorolást oktatási szempontból mérő adatoknál a legfeljebb alapkü végzettséget szerzettek körében a legerősebb az euroszepticismus 31%, semmilyen más csoportnál nem tapasztalható ekkora mértékű unió ellenesség Romániában. A közép-, és felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében a mérsékelték vannak legnagyobb számban. Korosztály szerinti megoszlás szerint a 15-24 évesek körében 13% a szkeptikusok aránya, amely a legalacsonyabb az Európai Unió tagállamai között, de az életkor előre haladásával lassú növekedésnek indul.

Euroszepticizmus az anyagi gondokkal gyakran küzdők körében - vizsgált régió

A gyakran anyagi gondokkal küzdők csoportjában az összes tagállamot tekintve, messze Románia rendelkezik a legalacsonyabb mutatóval euroszepticizmus terén: összesen 19% képviseli ezt az álláspontot. Románia összes mutatóját tekintve, a mérsékelték aránya itt a legmagasabb 53%, a föderalisták ebben a csoportban 28%-t tesznek ki. Az internetet minden nap, gyakran használók és alig használók között is alacsony az euroszepticizmus aránya.

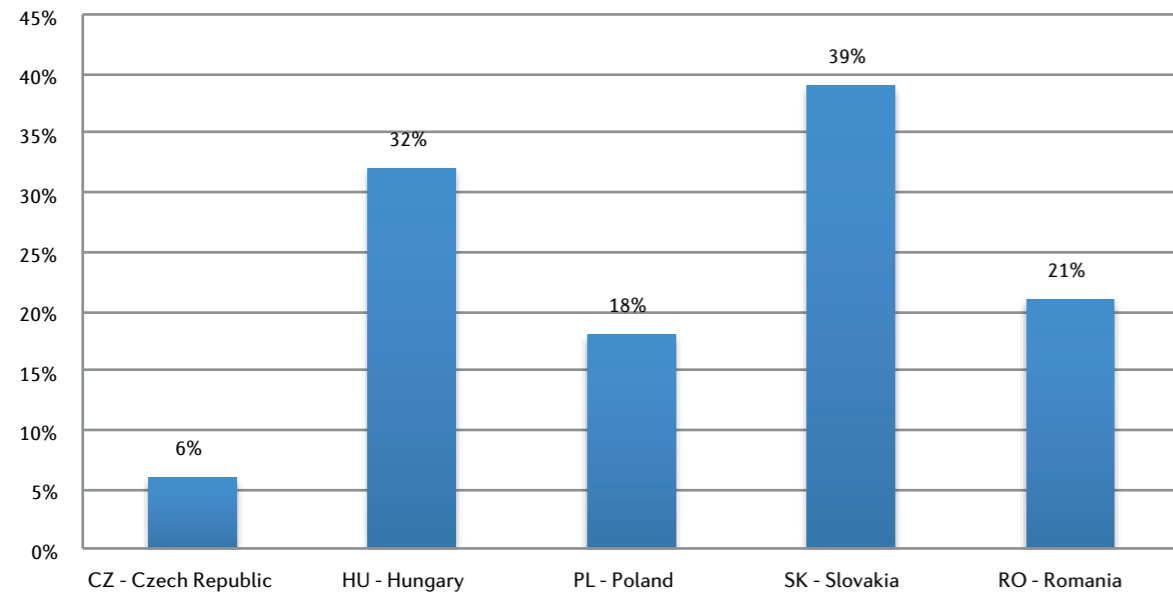
LENGYELORSZÁG

Föderalisták a vidéken élők körében

Lengyelországban a mérsékelt EU pártiak vannak a legnagyobb arányban 52%, ez a harmadik legnagyobb mutató a tagállamok között. A föderalisták aránya 27%, a szkeptikusoké 22%.

Vidékről a nagyvárosok felé haladva, az euroszepticismus kismértékű csökkenése tapasztalható, és minden területen a mérsékelt álláspontot képviselők vannak a legnagyobb arányban. A föderalisták aránya vidéken 26%, kisvárosokban 27%, nagyvárosokban 26%. A településtípus tehát döntően nem befolyásoló tényező a föderalista eszméket vallók körében, az anyagi helyzet viszont igen: a pénzügyi gondokat gyakran megtapasztalók köre az egyedüli csoport, ahol nem a mérsékelt irányzat képviselői vannak a legtöbben, hanem 42%-kal az euroszeptikusok.

Föderalisták a vizsgált régióban a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők körében

Általános tendencia, hogy az iskolai végzettség emelkedésével csökken az euroszeptizmus mértéke és növekszik a föderalista nézetek támogatottsága, de mindenhol a mérsékelt nézeteket vallók aránya a legmeghatározóbb ezen a területen is.

Az internethasználat témakörében a mindennapos internethasználók közül, 15%-os a lengyel euroszeptikusok aránya, a mérsékelt nézeteket vallóké 53%, a föderalistáké 33%. Az internet használattal nem rendelkezők esetében éppen fordított az arány, 15% tartozik a föderalistákhoz és 33% a szkeptikusok táborába.

© 2014 European Liberal Forum. Minden jog fenntartva.

Az elkészítésben közreműködtek:

Bakay Barbara, Ceglédi Zoltán, Csaba Réka, Gallov Adrienn, König Annamária, Mogyorósi Pálma,
O. Szabó Rebeka, Pető Dóra, Reiner Roland

Kiadja a European Liberal Forum és a Republikon Tudományos, Oktatási és Kutatási Alapítvány. A kiadvány megjelenését az Európai Parlament támogatta. A kiadvány tartalmáért vagy felhasználásáért sem az Európai Parlament sem az European Liberal Forum nem vállal felelősséget. A kiadványban kifejtett nézetek a szerzők nézetei, és nem feltétlenül egyeznek meg az Európai Parlament és a European Liberal Forum nézeteivel.

